

Projekt systemowy

**Strategia wprowadzania i oceny
międzyobszarowych studiów i badań w uczelniach
w kontekście reform szkolnictwa w Polsce**

**RAPORT Z REALIZACJI
ZADANIA 5**

**Opracowanie koncepcji rozwiązań
systemowych w zakresie miejsca
i roli studiów międzyobszarowych
w systemie szkolnictwa wyższego**



KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI



UNIWERSYTET
WARSZAWSKI



Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY



Zawartość

Marek Wąsowicz	Opracowanie koncepcji rozwiązań systemowych w zakresie miejsca i roli studiów międzyobszarowych w systemie szkolnictwa wyższego	2
Łukasz Pisarczyk	Ustawa o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i zmianie innych ustaw (Projekt)	35
Jerzy Wilkin	Zasady finansowania studiów i badań międzyobszarowych w uczelniach wyższych	55

Projekt systemowy „Strategia wprowadzania i oceny międzyobszarowych studiów i badań w uczelniach w kontekście reform szkolnictwa w Polsce”

Zadanie 5: Opracowanie koncepcji rozwiązań systemowych w zakresie miejsca i roli studiów międzyobszarowych w systemie szkolnictwa wyższego

Marek Wąsowicz

Opracowanie koncepcji rozwiązań systemowych w zakresie miejsca i roli studiów międzyobszarowych w systemie szkolnictwa wyższego

1. Uwagi wstępne

1.1.

W niniejszym opracowaniu chcemy zastanowić się nad szansami wprowadzenia systemowych rozwiązań w zakresie studiów międzyobszarowych w polskim szkolnictwie wyższym oraz zaproponować służące temu rozwiązania prawno-organizacyjne. Mamy świadomość, że wpisujemy się tym samym w trwającą od pewnego czasu dyskusję nad stanem polskiego szkolnictwa wyższego, przyczynami jego obecnej kondycji i drogami prowadzącymi do zmiany stanu rzeczy, która coraz częściej kończy się postulatem przygotowania kolejnej, gruntownej reformy całego systemu. Takie konkluzje można znaleźć w obszernym, 5-tomowym opracowaniu¹ przygotowanym na zlecenie Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich przez Fundację Rektorów Polskich, a także w opracowaniach przygotowywa-

¹ *Program rozwoju szkolnictwa wyższego do 2020 r.*, KRASP – FRP, Warszawa 2015.

nych w środowisku Fundacji na rzecz Nauki Polskiej oraz w licznych tekstach indywidualnych autorów².

1.2.

Nie zamierzamy powtarzać wszystkich zarzutów, które można odnaleźć we wspomnianych tekstach, lecz chcemy skoncentrować się na warunkach, w jakich dzisiaj funkcjonują rozmaite inicjatywy w zakresie studiów międzyobszarowych oraz zarysować dostrzegane przez nas szanse na pokonywanie istniejących barier. W szczególności chcemy rozważyć, czy uczynienie z międzyobszarowości pożądanego cechy charakteryzującej polski świat uniwersytecki, da się osiągnąć poprzez korekty istniejących rozwiązań prawno-organizacyjnych i finansowych, czy też konieczna okaże się głęboka zmiana całego systemu. W tym drugim przypadku, choć wychodząc z innych przesłanek, dołączylibyśmy do grona zwolenników rozwiązań generalnych.

1.3.

Dotychczasowe prace związane z prowadzeniem projektu „Strategia wprowadzania i oceny międzyobszarowych studiów i badań w uczelniach w kontekście reform szkolnictwa w Polsce”, monitoring implementowanych zmian w polskich uczelniach, w tym zwłaszcza w Uniwersytecie Warszawskim i towarzyszące im analizy obowiązującego obecnie stanu prawnego (na poziomie ustawodawstwa i regulacji wewnątrzuniwersyteckich) w zakresie rozwiązań organizacyjnych i finansowych pozwalają na wskazanie kilku podstawowych okoliczności, istotnie wpływających na skuteczność rozpropagowywania interdyscyplinarności i międzyobszarowości jako ważnej, a w niektórych sytuacjach podstawowej, cechy klasycznego uniwersytetu. Pozwalają również na sformułowanie pewnych rozwiązań systemowych, które mogłyby sprzyjać rozwijaniu międzyobszarowości w polskich uczelniach.

Przedstawione poniżej analizy i propozycje oparte są także na opracowaniach przygotowanych przez członków Zespołu realizującego Projekt. Należą do nich:

- A. A. Zalewska, *Interdyscyplinarność w ofertach programowych polskich uczelni. Stan obecny*³;

² Dobrym przykładem jest zbiór tekstów *Szkolnictwo wyższe w obliczu zmian (Tomaszowice 15–17 listopada 2014)*, pod red. S. Bilińskiego, seria „Debaty PAU”, t. II, Kraków 2015.

³ Wszystkie wymienione teksty stanowią materiał roboczy zgromadzony w trakcie realizacji Projektu.

- B. J. Kieniewicz, *Interdyscyplinarność z perspektywy profesora Uniwersytetu – zagrożenia i zalety*;
- C. P. Wilczek, *Interdyscyplinarność w uczelniach europejskich – casus Holandii (Amsterdam University College)*;
- D. P. Stępień, *Struktura wydziałowa uniwersytetu a studia interdyscyplinarne – czynnik neutralny czy bariera rozwoju?*;
- E. G. Czetwertyńska, *Interdyscyplinarność w standardach kształcenia i programach nauczania szkół średnich*;
- F. J. Kieniewicz, *Trzecia misja uniwersytetów (kulturotwórcza) a interdyscyplinarność studiów*;
- G. J. Miernowski, *Amerykański college – przykład struktury organizacyjnej studiów interdyscyplinarnych*;
- H. P. Wilczek, *Studia interdyscyplinarne a badania interdyscyplinarne – wzajemne relacje, szanse i zagrożenia*;
- I. T. Finikov, *Employability and interdisciplinarity of studies*;
- J. R. Sucharski, *Aspekt zarządczy studiów międzyobszarowych – propozycje rozwiązań organizacyjnych na szczeblu wydziału i uczelni*;
- K. A. Zalewska, *Oczekiwania dotyczące rozwiązań systemowych ułatwiających funkcjonowanie indywidualnych studiów międzyobszarowych w Polsce (na podstawie opinii kierowników indywidualnych studiów międzyobszarowych w uczelniach w Polsce)*;
- L. J. Pijanowska, *Międzyobszarowość wewnątrz Uniwersytetu – casus współpracy Międzywydziałowych Indywidualnych Studiów Humanistycznych i Międzywydziałowych Indywidualnych Studiów Matematyczno-Przyrodniczych*;
- M. J. Wilkin, *Zasady finansowania studiów i badań międzyobszarowych w uczelniach wyższych*⁴.

1.4.

Przystępując do przedstawienia propozycji rozwiązań systemowych dotyczących strategii wprowadzania międzyobszarowości w polskim systemie szkolnictwa wyższego trzeba będzie: 1) w pierwszej kolejności wyjaśnić, w jaki sposób będziemy rozumieć „międzyobsza-

⁴ Opracowanie dołączone do niniejszego.

rowość” (w tym korelacje między międzyobszarowością i interdyscyplinarnością); 2) w dalszej – jakie miejsce zajmuje ona w środowisku uniwersyteckim i jakie minimalne warunki muszą być spełnione, by mogła właściwie odgrywać swą rolę. 3) Następnie konieczne jest przyjrzenie się obecnemu stanowi prawnemu (i zasadom finansowania szkolnictwa wyższego) pod kątem tego, w jakim stopniu obecne regulacje sprzyjają implementowaniu i rozwijaniu międzyobszarowości w szkołach wyższych (względnie utrudniają), 4) a na zakończenie wypadnie wskazać, jakie rozwiązania mogą wspierać międzyobszarowość w uczelniach.

Rozważania te muszą być uzupełnione analizą gotowości samych uniwersytetów do wprowadzania i rozwijania strategii międzyobszarowej oraz identyfikacją barier, które w tym zakresie występują wewnątrz uczelni. Szczegółowe propozycje dotyczące tych kwestii zawarte są w innych opracowaniach, zwłaszcza w ramach Zadań 6 i 10.

2. Międzyobszarowość i interdyscyplinarność – definicje i znaczenie

2.1. Międzyobszarowość a interdyscyplinarność – definicje i wzajemne relacje

2.1.1.

Na wstępie należy ustalić, w jakim rozumieniu posługiwać się będziemy pojęciem „interdyscyplinarności”, po drugie zaś, jaka jest relacja między „interdyscyplinarnością” i „międzyobszarowością”. Ustawodawca posługuje się oboma pojęciami, żadnego jednak nie definiując, co może być (i jest) źródłem rozmaitych nieporozumień i problemów. Formalnym punktem wyjścia dla interdyscyplinarności jest odwołanie się do listy dyscyplin, wynikającej z ustawy o stopniach naukowych i tytule. Program studiów, obejmujący kilka dyscyplin w takim rozumieniu, może być zakwalifikowany jako interdyscyplinarny.

2.1.2.

Ustawa o stopniach naukowych i tytule posługuje się również pojęciem dziedziny naukowej, obejmującej kilka (niekiedy kilkanaście) dyscyplin. Dziedzina naukowa nie jest jednak tożsama z obszarem nauczania określonym na podstawie przepisów ustawy o szkolnictwie wyższym. Z przepisów tych wynika osiem obszarów: nauki humanistyczne, nauki społeczne, nauki przyrodnicze, nauki ścisłe, nauki rolnicze, nauki techniczne, nauki medyczne i nauki artystyczne. Wyodrębnienie tych obszarów ma jednak charakter dość urzędowy i może rodzić kłopoty merytoryczne. Widać np. wyraźnie, że program interdyscyplinarny wcale nie musi być jednocześnie międzyobszarowy, jeśli obejmuje różne dyscypliny mieszczące się w ramach jednego obszaru (przykładowo studiowanie w ramach Kolegium MISH UW histo-

rii, filozofii i kulturoznawstwa, a więc trzech kierunków o odmiennych metodologiach badawczych, nie zapewnia międzyobszarowości, bo wszystkie te trzy dyscypliny mieszczą się w dziedzinie nauk humanistycznych), z drugiej z kolei strony program międzyobszarowy może nie być interdyscyplinarny (tu przykładem może być ochrona środowiska występująca jako odrębna dyscyplina).

2.1.3.

Relacje między interdyscyplinarnością i międzyobszarowością są więc relacjami wzajemnego przenikania się, co oznacza, że mamy interdyscyplinarność, która nie jest międzyobszarowa i międzyobszarowość, która nie jest interdyscyplinarna. Jeśli uznać, że międzyobszarowość jest ważnym elementem definiującym klasyczny uniwersytet, to pozostaje to w sprzeczności z przyznawaniem rozmaitych uprawnień do prowadzenia studiów, powiązanych z dyscyplinami naukowymi i z jednostkami organizacyjnymi uczelni (wydziały), którym takie uprawnienia są nadawane. Problem polega na tym, że efekty kształcenia opisywane są w formule obszarowej, co oznacza, iż w przypadku wielu kierunków studiów na poziomie efektów kształcenia pojawiają się już elementy międzyobszarowości (są one niekiedy, dla potrzeb akredytacji PKA lub ustalania kosztochłonności, wyliczane w proporcjach określanych procentowo), choć w istocie są one tylko rozszerzeniem kontekstu, w jakim dana dyscyplina funkcjonuje. Dla potrzeb niniejszego opracowania będziemy się posługiwać sformalizowanym pojęciem interdyscyplinarności (czyli odwołując się do listy dyscyplin wskazanej na podstawie ustawy o stopniach naukowych i tytule), z rzadka odwołując się do międzyobszarowości (ale wtedy rozumiejąc międzyobszarowość jako wypełniającą kryterium interdyscyplinarności) i pozostawiając na uboczu wszystkie dyskusje na temat postdyscyplinarności, transdyscyplinarności, multidyscyplinarności itd.

2.1.4.

Przy wszystkich problemach interpretacyjnych, o których była mowa wyżej, trzeba koniecznie zauważyć, że w polskich warunkach interdyscyplinarność i międzyobszarowość mają charakter normatywny, tzn. zostały opisane w przepisach odpowiednich rozporządzeń. Wymienione wyżej rozporządzenie wydane na podstawie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym wskazuje 8 obszarów nauczania (do 2011 r. obowiązywało rozporządzenie wymieniające listę 118 kierunków studiów, na których mogły być prowadzone studia – z możliwością uzupełniania tej listy w drodze decyzji ministra), natomiast rozporządzenie wydane na podstawie ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym wymienia 8 obsza-

rów wiedzy, 22 dziedziny i 91 dyscyplin. Stwierdzenie normatywnego charakteru interdyscyplinarności w polskich warunkach ma istotne znaczenie z punktu widzenia prób porównania sytuacji polskiej z rozwiązaniami występującymi w innych krajach Europy. Autorzy przeprowadzonej w ramach Projektu kwerendy dotyczącej rozwiązań systemowych w zakresie studiów międzyobszarowych w różnych krajach UE⁵ (Ł. Dziamski, M. Goszczyński, J. Kozakoszczak, O. Kuc, T. Lewiński) stwierdzili w konkluzji, co następuje: *Interdyscyplinarność nauczania na poziomie szkolnictwa wyższego w europejskich ośrodkach i kulturach akademickich nie jest rozpoznawana ani jako oddzielna kategoria normatywna ani jako tradycyjnie czy środowiskowo dookreślony typ studiów lub model nauczania. Stwierdzenie to nie klóci się z faktem powszechnego otwierania i prowadzenia licznych interdyscyplinarnych programów studiów w badanych uczelniach ani z pełną świadomością ich wielodziedzinowości u władz [uczelni], [osób] prowadzących [zajęcia] i [ich] uczestników. Znaczy to natomiast, że każdy taki kierunek tworzony jest bez wychodzenia ze wspólnego rozumienia interdyscyplinarności, poszczególne rozwiązania nie pochodzą z ogólnego zasobu narzuconych lub tradycyjnie zastanych rozwiązań, nie istnieją odgórnie podwyższone, obniżone lub przesunięte wymagania wobec struktury programu. Pewnym wyjątkiem są zdaniem autorów kwerend studia o charakterze college'ów (w Wielkiej Brytanii czy np. w Amsterdamie), gdzie pojawiają się pewne organizacyjne ramy dla programów wielokierunkowych. Warto także dodać, że brak normatywnego wyodrębnienia studiów interdyscyplinarnych pociąga za sobą – według tych samych badań – brak szczególnego ich finansowania.*

2.1.5.

Normatywne ujęcie interdyscyplinarności, charakterystyczne dla polskiej przestrzeni szkolnictwa wyższego i odnoszące się przede wszystkim do prowadzonych studiów, w tym studiów doktoranckich, nie wyczerpuje wszystkich aspektów międzyobszarowości (interdyscyplinarności) w funkcjonowaniu wyższej uczelni.

2.2. Interdyscyplinarność jako fundament funkcjonowania instytucji uniwersytetu

2.2.1.

Trzeba zatem chwilę uwagi poświęcić znaczeniu międzyobszarowości i interdyscyplinarności dla funkcjonowania instytucji uniwersytetu jako takiej. Szczegółowe omówienie tego problemu wymagałoby odrębnego opracowania. Stanowił on jeden z tematów konferen-

⁵ Materiał roboczy znajdujący się w archiwum Projektu.

cji zorganizowanej w ramach Projektu (*Interdyscyplinarność w Uniwersytecie – reguła czy wyjątek? Wyzwania i pułapki rozwiązań systemowych*, Warszawa, 30.06.2015 – 01.07.2015), której rezultatem końcowym były dwa dokumenty dobrze podsumowujące znaczenie interdyscyplinarności dla współczesnego uniwersytetu (*Apel o wsparcie interdyscyplinarności Uniwersytetu i Natura Universitatis. Karta Dobrych Praktyk Interdyscyplinarnych*⁶). Na potrzeby tego tekstu zwrócimy tylko uwagę na to, że dla klasycznego, wieloobszarowego uniwersytetu interdyscyplinarność jest naturalną formą funkcjonowania. Natura uniwersyteckiego kształcenia zakłada, iż poznawanie określonej materii (nawet jeśli ma ona bardzo wąski przedmiotowo charakter) odbywa się poprzez badanie kontekstu, w jakim dane zjawisko lub dany problem występują oraz przez oglądanie ich z wielu punktów widzenia, nie tylko w celu poznania wielości dotychczasowych ocen czy opisów, ale także z uwagi na złożony charakter każdego zjawiska. Dobrze wyraża to fragment opracowania zespołu działającego na Uniwersytecie Harvarda (Interdisciplinary Studies Project): *palące problemy społeczne, takie jak globalizacja, ubóstwo, terroryzm i przetrwanie środowiska naturalnego stanowią w równej mierze wyzwanie dla przedstawicieli nauk ścisłych, historyków, psychologów i artystów, by znaleźć rozwiązania, które ignorują granice między dyscyplinami* (cyt. za: P. Wilczek, opracowanie pod lit. H).

2.2.2.

Każde nauczanie z tego punktu widzenia powinno mieć charakter interdyscyplinarny, i to nawet jeśli ma służyć bardzo praktycznym celom (jak np. edukacja prawników). Szeroka perspektywa poznawcza sprzyja rozwijaniu postaw kreatywnych i jest warunkiem świadomego uczestniczenia przez każdego człowieka (absolwenta) w życiu publicznym, dostrzegania obywatelskich powinności, ale również udanego kształtowania własnego rozwoju i ścieżki kariery, w tym zawodowej. Tego typu paradygmat uniwersyteckiego kształcenia nie eliminuje potrzeby rozwijania bardziej praktycznych, niekiedy wręcz zawodowych umiejętności.

2.2.3.

Byłoby wszakże wskazane, by zadania każdej wyższej uczelni były w tym zakresie wyraźnie określone. Jedną z największych bolączek polskiego szkolnictwa wyższego jest próba jego uprządkowania, dopasowania do rynkowych oczekiwań jako całości, bez próby wyraźnego wewnętrznego różnicowania charakteru poszczególnych szkół wyższych i dopa-

⁶ Oba dokumenty stanowią załączniki do opracowania zamykającego Zadanie 2.

sowywania stosownie do tego ich ustawowych zadań. Dogmat o potrzebie istnienia jednej, tak zwanej systemowej ustawy jest ciągle obowiązującym sposobem myślenia o prawnym regulowaniu materii szkolnictwa wyższego. O wynikających stąd skutkach będzie jeszcze mowa niżej.

2.2.4.

Czy interdyscyplinarność może być uprawiana w ramach studiów masowych, czy też kojarzona winna być w pierwszej kolejności ze studiami o bardziej elitarnym charakterze? Międzyobszarowość może występować w rozmaitych postaciach, np. jako indywidualne studia międzyobszarowe (opisane w art. 8 ust. 2 ustawy) albo jako specyficzne, interdyscyplinarne z natury rzeczy, kierunki studiów, jak „artes liberales”, których studiowanie wymaga indywidualnego toku studiów. Międzyobszarowość może być też wkomponowana w dyscyplinarne studia, jako metoda poznawania kontekstu funkcjonowania danej dyscypliny, czy też zjawiska, o których traktuje. Odpowiedź na postawione wyżej pytanie ma znaczenie nie tylko dla sposobów organizacji studiów interdyscyplinarnych, ale również dla poszukiwania odpowiednich dla nich rozwiązań finansowych. Interdyscyplinarność może być bowiem „zadana” studentowi i nie zawsze musi być jego swobodnym wyborem (tzn. student aplikujący na studia interdyscyplinarne wyraża gotowość odbywania takich studiów w formie ustalonej sztywno przez uczelnię i nie oczekuje, że będzie musiał sam dokonywać indywidualnych wyborów). Tak pomyślana interdyscyplinarność może być realizowana w ramach masowych studiów. Trzeba przy tym pamiętać, że masowość określonych studiów może być kojarzona z otwartością uniwersytetu i jego cywilizacyjną misją. Nie należy w każdym razie stawiać znaku równości między nauczaniem praktycznym i nauczaniem masowym. Być może trzeba jednak postawić wyraźną cezurę między „doksztalającym” charakterem studiów masowych, ogólnie rozwijających, a studiowaniem uniwersyteckim, które zakłada pogłębione badania i zindywidualizowany ich charakter.

2.2.5.

Pytanie, które pojawia się tutaj, to czy w ramach jednego uniwersytetu możliwe są oba podejścia, czy też należy wyraźnie zróżnicować uczelnie pod tym kątem i wyodrębnić specjalny typ szkoły wyższej, która – spełniając określone warunki – oferuje w pierwszej kolejności interdyscyplinarne programy realizowane w ramach mocno zindywidualizowanych, a więc różnorodnych *curriculów*. Wydaje się jednak, że i w ramach takiej specyficznej uczelni pewne elementy masowe można zachować, np. poprzez organizowanie wspólnych wykładów.

dów dla kilku czy kilkunastu kierunków studiów, czy też poprzez ofertę pierwszego roku (semestru) o charakterze otwartym, ogólnouniwersyteckim. W każdym razie należy zauważyć, że kosztocłonność studiów masowych i studiów indywidualnych, a dotyczy to zwłaszcza ich interdyscyplinarnego charakteru, jest istotnie różna. Jeśli więc zależy nam na uczynieniu z interdyscyplinarności reguły funkcjonowania uniwersytetu i jednocześnie chcemy zapewnić najwyższą jakość studiów, sposób ich finansowania musi być odpowiednio skonstruowany i uwzględniać odmienną, wyższą kosztocłonność studiów indywidualnych.

2.2.6.

Z powyższych uwag wynika, że mówiąc o międzyobszarowości, nie można ograniczać się tylko do programów studiów i warunków umożliwiających prowadzenie interdyscyplinarnych kierunków. Chodzi tu, jak widać, o pewną metodę lub zasadę funkcjonowania uniwersytetu albo – mówiąc inaczej – pewien istotny element definiujący instytucję uniwersytetu. Trafnie zauważa J. Kieniewicz (opracowanie pod lit. F): *Interdyscyplinarność studiów daje uniwersytetowi zdolność budowania społecznych zastosowań nauki, pokazania społecznej użyteczności dydaktyki, a w konsekwencji spełnienia misji kulturotwórczej*. Jest to ważne wyjaśnienie, wskazuje ono bowiem, że międzyobszarowość i związana z nią interdyscyplinarność nie są incydentalnymi problemami wynikającymi z programu konkretnych studiów (kierunków studiów), lecz immanentną cechą funkcjonowania wyższej uczelni. To stwierdzenie rzutuje na proponowane rozwiązania legislacyjne i organizacyjne, które – w tej sytuacji – muszą mieć charakter generalny (a nie być tylko wyjątkiem od odmiennej reguły). Dobrą egzemplifikacją takiego sposobu rozumienia międzyobszarowości (interdyscyplinarności) jest wspomniany już wyżej dokument *Natura Universitatis. Karta Dobrych Praktyk Interdyscyplinarnych*, przedstawiony uczestnikom wspomnianej konferencji. W jego pkt 2–5 czytamy m.in.: *Interdyscyplinarność dotyczy całych zespołów, a niekoniecznie poszczególnych osób [...] Tym, co łączy całą grupę jest zainteresowanie wspólnym problemem badawczym tak sformułowanym, żeby umożliwiał udział w pracach zespołu doktorantów i studentów [...] Przez cały czas wspólnej pracy kultywuje się różnice zainteresowań i metodologii, a nie dąży do sztucznego konsensusu. Takie dbanie o pogłębianie różnorodności dotyczy także maksymalnej indywidualizacji ścieżek kształcenia studentów i doktorantów.*

2.2.7.

Interdyscyplinarny charakter klasycznego uniwersytetu, także w rozumieniu cytowanych wyżej zasad Karty Dobrych Praktyk, i jego ciągła atrakcyjność we współczesnym świecie

cie (choć może ze zmienionym instrumentarium w procesie kształcenia i komunikowania się z otoczeniem) dyktują pewne rozwiązania organizacyjne, a z nich powinny wynikać właściwe regulacje prawne i sposoby finansowania.

2.2.7.1.

Naturalną cechą interdyscyplinarności jest swobodny dobór dyscyplin, jakie bierze się pod uwagę przy rozpatrywaniu konkretnego zagadnienia czy opisywaniu konkretnego zjawiska. Niekiedy drobna korekta perspektywy pociąga za sobą potrzebę sięgnięcia do innego zasobu wiedzy, posłużenia się innymi umiejętnościami, wykorzystania innej metody badawczej. Nierzadko przy tym taka zmiana jest wcześniej nieprzewidywalna, pojawia się dopiero w trakcie badania czy procesu kształcenia lub uczenia się. Dotyczy to także przygotowywanych programów studiów, obudowywanych sylabusami, efektami kształcenia itp., zwłaszcza gdy organizacja studiów zakłada aktywny udział czynnika tutorskiego. Program studiów musi być zatem elastyczny.

2.2.7.2.

Interdyscyplinarność jest zjawiskiem dynamicznym i zakłada element współpracy różnych osób i środowisk badawczych. Udział poszczególnych dyscyplin w opisie jakiegoś zjawiska może ulegać zmianie, poza tym pojawiają się wciąż nowe wyzwania, które korygują dotychczasowe propozycje i ich wzajemne proporcje. Struktura organizacyjna, obsługująca interdyscyplinarnie zorientowany uniwersytet, powinna więc być otwarta na bezustannie dokonujące się zmiany i łatwo je przyswajać oraz umożliwiać tworzenie się interdyscyplinarnych zespołów w różnych konstelacjach osobowych i dyscyplinarnych.

2.2.7.3.

Dodatkowym elementem, który musi być wzięty pod uwagę w warunkach polskich, jest konieczność – wynikająca z obecnie obowiązujących przepisów – opisywania dydaktycznego wysiłku uczelni w formie efektów kształcenia i ich uzgadniania z określonymi w rozporządzeniu ministerialnym efektami obszarowymi.

3. Analiza stanu obecnego

3.1.

Czy rysujące się w powyższych rozważaniach niezbędne rozwiązania organizacyjne, zapewniające maksymalną swobodę w projektowaniu i budowaniu wewnętrznych struktur

w uczelni, mogą być realizowane w ramach obecnego porządku prawnego? Inaczej mówiąc, czy rama prawna i paleta konkretnych rozwiązań instytucjonalnych wynikająca z dzisiejszej ustawy o szkolnictwie wyższym jest wystarczająca, by dynamiczną, podlegającą bezustannym modyfikacjom, a przy tym zróżnicowaną z uwagi na skalę interdyscyplinarność wprowadzać i czynić podstawową zasadą uniwersyteckiego działania? Analiza licznych doświadczeń Uniwersytetu Warszawskiego, a także wyniki ankiety przeprowadzonej w ramach Projektu wśród osób kierujących w polskich uczelniach strukturami zbliżonymi do formuły MISH i MISMaP (opracowanie A. Zalewskiej pod lit. K) pokazują, że jest to możliwe w ograniczonym zakresie, trudne natomiast do realizacji w skali całej uczelni, jeśli międzyobszarowość miałaby stanowić rzeczywiście fundament jej działania. Warto też zauważyć, że otoczenie prawne, słabo – mimo pewnych korzystnych zmian, opisanych niżej – mocujące studia typu indywidualnych studiów międzywydziałowych, powoduje dużą zależność ich skutecznego działania od determinacji władz rektorskich i stanowiska środowiska. To tłumaczy bardzo zróżnicowaną skalę prowadzonych w tym zakresie inicjatyw.

3.2.

Polski system prawny od 2005 r. przyjął konstrukcję jednej ustawy obejmującej w zasadzie (z drobnymi, nieistotnymi wyjątkami) całokształt szkolnictwa wyższego, w szczególności łącząc w jednej regulacji prawnej wyższe szkoły zawodowe i uczelnie o charakterze uniwersyteckim. Rozwiązaniu temu towarzyszyło usankcjonowanie nadania liście kierunków studiów, dopuszczonych do legalnego stosowania, charakteru administracyjnego. Lista ta obejmowała ostatecznie (po wielu jej uzupełnieniach) 118 kierunków, a jej obligatoryjny charakter powodował, że konieczne stało się określenie warunków formalnych pozwalających prowadzić studia na każdym z nich. W rezultacie regulacje prawne przyjęły jako regułę wąsko pojmowany kierunek studiów (skorelowany dodatkowo z dyscypliną naukową), co oznaczało, że studia interdyscyplinarne stawały się wyjątkiem od reguły.

3.3.

Proces zawężania zakresu kierunku studiów rozpoczął się jeszcze w latach 90., pod rządami ustawy z 1990 r. Ustawa ta nie definiowała pojęcia kierunku studiów (mówiła jedynie, że studia prowadzone są na kierunku studiów – to sformułowanie odnajdujemy i dzisiaj w ustawie o szkolnictwie wyższym). Określenie listy kierunków pozostawiła Radzie Głównej Szkolnictwa Wyższego, będącej ciałem reprezentującym świat akademicki. Niestety Rada

Główna nie podjęła próby nadania szerszego charakteru kierunkom studiów. Przeciwnie, poszła w stronę mnożenia ich liczby, co prowadziło do redukcji elementów interdyscyplinarnych. Już wtedy pojawiły się też pierwsze próby wiązania uprawnień do prowadzenia kierunku studiów z posiadanymi uprawnieniami do nadawania stopni naukowych. Uchwały Rady Głównej utraciły jednak moc obowiązującą wraz z wejściem w życie konstytucji z 1997 r.

3.4.

Nowelizacja z 2001 r., przekazująca mechanicznie regulacyjne uprawnienia Rady Głównej ministrowi edukacji narodowej, oznaczała przejście kompetencji w zakresie kierunków studiów i zasad ich prowadzenia z ciała reprezentującego autonomię szkół wyższych na organ administracji państwowej. Od tej chwili cała ta materia stała się przedmiotem regulacji ustawowej i towarzyszących jej rozporządzeń. Tym samym problem interdyscyplinarności przestał być kwestią wewnętrzną systemu autonomicznych uczelni i stał się przedmiotem rozstrzygnięć legislacyjnych i administracyjnych. Ponieważ przejście to dokonało się w warunkach ogromnego rozdrobnienia kierunków studiów, ich wąskodyscyplinarne rozumienie stało się podstawą regulacji prawnych, a interdyscyplinarność mogła być co najwyżej traktowana jako wyjątek od reguły.

3.5.

Warto w tym kontekście docenić pewien wysiłek ustawodawcy w 2005 r. Nie zdecydowano się wtedy na generalną przebudowę sposobu myślenia o kierunkach studiów (uznano, że trzeba kontynuować zasady określone w nowelizacji z 2001 r., odwołując się do postulatu ciągłości w prawie), zaproponowano jednak kilka rozwiązań, które otwierały możliwości wprowadzania studiów interdyscyplinarnych.

3.5.1.

Po pierwsze, zalegalizowano istniejące w nielicznych uniwersytetach struktury prowadzące w ramach kierunków studiów formuły studiów dających interdyscyplinarną perspektywę (międzywydziałowe indywidualne studia humanistyczne i matematyczno-przyrodnicze), wprowadzając pojęcie „studiów międzykierunkowych”.

Po drugie, ustawa wprowadziła pojęcie makrokierunku jako złożenia kilku kierunków studiów, co mogło sprzyjać rozwijaniu studiów interdyscyplinarnych.

Po trzecie wreszcie, ustawa nadała uczelniom posiadającym stosowną liczbę zróżnicowanych dziedzinowo uprawnień habilitacyjnych prawo uruchomienia kierunku studiów

spoza listy ministerialnej. Jednocześnie jednak pozostawiła wymóg prowadzenia kierunku studiów przez podstawową jednostkę organizacyjną, którą tradycyjnie w polskich uczelniach stanowi wydział. W ogromnej większości polskich szkół wyższych (zwłaszcza w uniwersytetach) wydziały powstawały na bazie dyscyplin naukowych i w ciągu lat 90., a także na początku XXI wieku, dominowała raczej tendencja do powiększania ich liczby. Szanse na interdyscyplinarność, jaką dawała ustawa z 2005 r., wiązały się więc z koniecznością prowadzenia takich studiów przez kilka wydziałów lub przez specjalnie powoływane w tym celu jednostki międzywydziałowe.

3.5.2.

Polskie uczelnie w różnym stopniu wykorzystały te możliwości. Można wymienić tytułem przykładu amerykanistykę w Uniwersytecie Jagiellońskim czy studia filologiczno-kulturoznawcze jako makrokierunki w Uniwersytecie Warszawskim. Szczególnym przypadkiem było utworzenie kierunku „artes liberales” w Uniwersytecie Warszawskim jako kierunku prowadzonego formalnie przez 11 wydziałów uczelni (praktycznie, w wyniku porozumienia między wydziałami, kierowanego przez powstały niedawno Wydział „Artes Liberales”). Generalnie jednak dominował proces „zamykania” się wydziałów (będący pochodną ich zróżnicowanej kondycji finansowej, a także ambicji rozmaitych gremiów akademickich), co czyniło próby tworzenia interdyscyplinarnych kierunków szczególnie trudnymi. Można stwierdzić, że polskie uczelnie nie wykorzystały dostatecznie możliwości, jakie stwarzała ustawa z 2005 r. Traktowała ona interdyscyplinarność jako rozwiązanie specyficzne, dawała jednak zarazem szansę na jej implementację w szerszym stopniu, pozostawiając uczelni (posiadającej takie uprawnienie) jako całości możliwość podjęcia takich inicjatyw.

3.6.

Sytuacja zmieniła się na gorsze w wyniku nowelizacji z 2011 r. Zlikwidowała ona co prawda ministerialną listę kierunków studiów, jednocześnie jednak ograniczyła zasadniczo autonomię uczelni jako całości w tworzeniu kierunków studiów. Art. 11 ust. 1 znowelizowanej ustawy stanowi, że autonomiczne prawo do tworzenia kierunku studiów i określania efektów kształcenia ma podstawowa jednostka organizacyjna uczelni posiadająca uprawnienie do nadawania stopnia naukowego doktora habilitowanego. Tym samym, przenosząc autonomiczne prawo z poziomu uczelni jako całości na poziom wydziału, ustawodawca spetryfikował rozdrobnioną strukturę uniwersytetów.

Trzeba bowiem pamiętać, że uprawnienia habilitacyjne, nadawane na podstawie ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym, przyznawane są przez Centralną Komisję do Spraw Stopni i Tytułów w zakresie określonych dyscyplin. Listę tych dyscyplin, jak już była mowa wyżej, ustala rozporządzenie ministra (poprzednio było to uprawnienie samej Centralnej Komisji); jest ona rozbudowana i – co do przyporządkowania określonych dyscyplin obszarom wiedzy i dziedzinom nauki – w wielu miejscach mocno dyskusyjna. W tej sytuacji tworzenie kierunków interdyscyplinarnych (wychodzących poza uprawnienia pojedynczych wydziałów) staje się szczególnie kłopotliwe. Sytuację komplikują także zróżnicowane współczynniki kosztocłonności, które obszarom przypisują różną wartość, tworzenie studiów interdyscyplinarnych może zatem z tego względu być nieopłacalne (studia humanistyczne mają współczynnik 1,5, natomiast studia społeczne – 1,0, studia z nauk ścisłych i przyrodniczych – od 2,0 do 3,0).

3.7.

Trzeba wszakże zauważyć, że nowelizacja z 2011 r. stanowiła kolejny krok w unormowaniu funkcjonowania indywidualnych studiów międzywydziałowych. W art. 8 ust. 2 przewiduje się, że uczelnia, która posiada co najmniej cztery uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora habilitowanego, może organizować indywidualne studia międzyobszarowe, obejmujące co najmniej dwa obszary kształcenia i prowadzące do uzyskania dyplomu na co najmniej jednym kierunku studiów, prowadzonym w danej uczelni przez podstawową jednostkę organizacyjną, mającą uprawnienie do nadawania stopnia naukowego doktora w obszarze wiedzy związanym z tym kierunkiem. Studia tego typu prowadzone są na kierunkach tradycyjnych (a więc wąskodyscyplinarnych), jak i na kierunkach interdyscyplinarnych, jeśli uczelnia takie prowadzi, ich istota polega jednak przede wszystkim na stworzeniu studiującym możliwości lepszego wykorzystania całej oferty uniwersytetu i rozwijania w ten sposób swoich zainteresowań i uzdolnień. Nowelizacja z 2011 r. wprowadziła także możliwość utworzenia międzywydziałowej jednostki organizacyjnej, która miałaby organizować tego typu studia i nawet wykonywać pewne czynności z zakresu programu i planu studiów (nowelizacja z 2014 r. nadała kierownikowi takiej jednostki uprawnienia dziekana w zakresie spraw studenckich). Ustawodawca nie sprecyzował wszakże, jak te kompetencje mają się do uprawnień rad wydziałów (w zakresie uchwalania programu kształcenia i planu studiów), które ostatecznie przyznają dyplom ukończenia konkretnych studiów. Indywidualne studia międzyobszarowe nie wyczerpują jednak palety studiów interdyscyplinarnych. Należy przy-

jąc z zadowoleniem przywołane wyżej regulacje, jednak generalnie rzecz ujmując tworzenie i prowadzenie interdyscyplinarnych studiów, w warunkach dzisiejszej struktury uniwersytetów i petryfikujących ją przepisów prawa, jest zadaniem trudno wykonalnym.

3.8.

Ustawa o szkolnictwie wyższym w jej obecnym brzmieniu (a więc po licznych, obszernych nowelizacjach) zbudowana jest zatem na założeniu, że studia prowadzone są w ramach wąsko pomyślanych kierunków, powiązanych z wąsko definiowanymi w ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym dyscyplinami naukowymi. Konsekwencją takiego założenia jest przyznanie prawa prowadzenia studiów jednostce organizacyjnej uczelni, która jednocześnie posiada uprawnienia do nadawania określonych stopni naukowych, zaś posiadanie uprawnień do nadawania stopnia doktora habilitowanego daje jednostce organizacyjnej uczelni prawo do autonomii programowej (czyli możliwości tworzenia i prowadzenia kierunków studiów bez uzyskiwania zgody ministra). Przypomnijmy, że do czasu nowelizacji z 2011 r., na mocy pierwotnych przepisów ustawy z 2005 r., to uczelnia jako całość, spełniająca określone w ustawie, dość formalne warunki (posiadanie uprawnień habilitacyjnych w odpowiedniej liczbie) miała możliwość prowadzenia kierunku studiów bez zgody ministra, a za jego zgodą – także na kierunkach nie znajdujących się na liście ministerialnej kierunków studiów. Przypomnijmy także, że do czasu nowelizacji z 2011 r. uczelnia mogła prowadzić studia tylko na kierunku znajdującym się na liście. Jeśli chciała wyjść poza ten katalog kierunków, mogła albo występować do ministra o rozszerzenie listy, albo starać się uzyskać jego zgodę na autorski kierunek studiów, przy czym – jak o tym była mowa wyżej – taka możliwość przysługiwała tylko określonym uczelniom.

3.9.

Nowelizacja z 2011 r., jak była o tym mowa wyżej, zniosła listę kierunków, ale jednocześnie – w obawie przed nadmierną inwencją bardzo zróżnicowanych co do poziomu szkół wyższych – swobodę działania w zakresie tworzenia kierunków przyznała posiadającym uprawnienia habilitacyjne podstawowym jednostkom organizacyjnym uczelni. W ten sposób „autonomia programowa” została z poziomu uczelni jako całości przeniesiona na poziom wydziałów. Jest to rozwiązanie z rozmaitych względów bardzo niekorzystne, a dla rozwijania idei interdyscyplinarności – blokujące szersze inicjatywy. Wspiera ono bowiem w istocie wąskodyscyplinarne podejście skorelowane z wąskodyscyplinarnymi uprawnieniami, jakimi

dysponują poszczególne wydziały (uprawnienia do nadawania stopni otrzymuje się w zakresie dyscypliny naukowej). Na niebezpieczeństwo wynikającej z tego petryfikacji wydziałowej struktury uniwersytetów zwracano uwagę podczas prac przygotowujących nowelizację. W szczególności postulowano przyznanie uczelni jako całości (spełniającej określone warunki, np. upoważniające do organizowania indywidualnych studiów międzyobszarowych) uprawnienia do prowadzenia interdyscyplinarnych kierunków studiów, pozostawiając regulacjom wewnątrzuczelnianym sposób ich organizacji.

3.10.

Postulaty te jednak nie zostały uwzględnione, podobnie jak propozycja stworzenia ministrowi możliwości określania odrębnego współczynnika kosztocłonności dla studiów, o których mowa w art. 8 ust. 2 ustawy (indywidualne studia międzyobszarowe). W obu przypadkach towarzyszyła temu argumentacja, że ministerstwo jest odpowiedzialne za całość systemu i nie może preferować jakichś jego pojedynczych elementów. Tego typu rozumowanie nota bene czyni niemożliwym jakiegokolwiek strategiczne myślenie, w którym pojawiłby się wątek różnicowania szkół wyższych. Tymczasem zróżnicowanie szkół wyższych, m.in. poprzez wskazanie ich odrębnych, specyficznych zadań, wydaje się absolutnie niezbędne.

3.11.

Obecnie dodatkowym ograniczeniem inicjatyw interdyscyplinarnych staje się system POL-on, który zbudowany został na bazie wąsko pojmowanych dyscyplin, i który ma ogromne kłopoty z przyjmowaniem danych, dotyczących studiów interdyscyplinarnych (zwłaszcza gdy prowadzi je wspólnie kilka podstawowych jednostek organizacyjnych uczelni). Warto przy okazji zauważyć, że POL-on ignoruje niektóre przepisy ustawowe, np. treść zdania drugiego art. 8 ust. 1 ustawy, które dopuszcza możliwość wyboru kierunku studiów przez studenta dopiero po pierwszym roku (czyli nie później, niż przed rozpoczęciem drugiego roku studiów). Koncepcja pierwszego roku otwartego, w ramach którego precyzują się dopiero zainteresowania studenta, jest jedną z form rozwijania interdyscyplinarności uniwersyteckiej. Tymczasem POL-on nie dopuszcza takiego rozwiązania i wymusza na studentach deklarację wyboru konkretnego kierunku od samego początku studiów.

4. Proponowane rozwiązania

4.1.

4.1.1.

Proponowane rozwiązania muszą iść w dwóch kierunkach:

- 1) zmian legislacyjnych przeprowadzanych z formalnej inicjatywy ministra oraz
- 2) zmian oddolnych, wprowadzanych w uczelniach, sprzyjających rozwijaniu „kultury interdyscyplinarności”.

Te dwie drogi są komplementarne, bo umiejętne wykorzystanie szans, które mogą stworzyć zmiany legislacyjne, w znacznym stopniu zależy będzie od tego, jak będziemy przygotowani do mądrego skonsumowania otwierających się interdyscyplinarnych możliwości.

4.1.2.

Zmiany legislacyjne mogą przybrać postać przygotowania:

- 1) Odrębnej regulacji prawnej, która stwarzałaby odpowiednie warunki sprzyjające rozwijaniu interdyscyplinarności w ramach pewnej kategorii szkół wyższych (i tutaj do rozważenia jest w szczególności wykorzystanie w tym celu koncepcji „uczelni badawczych”) albo
- 2) Generalnej reformy całego systemu w takim kierunku, by – oprócz innych, wskazywanych w powoływanych wyżej opracowaniach, celów – stał się on przyjazny dla prowadzenia interdyscyplinarnych studiów i badań, bez których, jak się wydaje, świat polskich uniwersytetów skazany będzie na całkowitą marginalizację.
- 3) Swoistym podwariantem rozwiązania, o którym mowa w poprzednim punkcie, jest – powiązany z działaniami oddolnymi – pakiet zmian punktowych, pozwalających stosunkowo szybko uwolnić tkwiący w uczelniach potencjał działań na rzecz interdyscyplinarności i międzyobszarowości. Byłoby jednak dobrze, gdyby takie punktowe zmiany (obejmujące również zmiany kilku rozporządzeń) antycypowały przyszłe zmiany systemowe (albo przynajmniej były z nimi niesprzeczne). W takim trybie można by również pomyśleć o wprowadzeniu konkursów umożliwiających transferowanie poważnych środków finansowych do szkół wyższych spełniających określone warunki.

Wszystkie te rozwiązania rodzą określone problemy, o których będzie mowa niżej.

4.2 Rozwiązanie pierwsze – ustawa o uczelniach badawczych

4.2.1.

Pierwsze rozwiązanie to wprowadzenie w bliższej lub bardziej odległej przyszłości w Polsce podziału istniejących uczelni na uczelnie „badawcze” i „inne”. O podziale tym (w rozmaitych konwencjach językowych, np. z zastosowaniem nazwy „uczelnie flagowe”) mowa jest już od dłuższego czasu. Radykalny wariant tego rozwiązania pojawił się ostatnio w propozycjach przygotowywanych w środowisku Fundacji na rzecz Nauki Polskiej (w największym skrócie można je określić jako uruchomienie procesu pełnej komercjalizacji systemu szkolnictwa wyższego w Polsce, a powołanie uczelni badawczych miałyby być poprzedzone decyzją o zmianie formy prawnej wszystkich szkół wyższych i zamienieniu ich w fundacje lub spółki). Koncepcja uczelni badawczych pojawia się też (w mniej radykalnej formie) w opracowaniu firmowanym przez KRASP i FRP (np. w tomie poświęconym finansowaniu szkolnictwa wyższego⁷). Obecna jest też, w dość enigmatycznej formie, w wypowiedziach ministerialnych.

4.2.2.

Nie jest naszym zadaniem szczegółowa analiza ani krytyka tej koncepcji. Dodajmy tylko, że jej wdrożenie wymaga zmian w konstytucji korygujących zapis o bezpłatnym szkolnictwie wyższym, co wydaje się mało realne w najbliższej przyszłości. Rozumiejąc jednak nasze zadanie jako proponowanie rozwiązań, co do których – przy dobrej woli obu stron, tzn. autonomicznego środowiska akademickiego i Ministerstwa – istnieje szansa niezwłocznego (a w każdym razie szybkiego) ułatwienia wprowadzania interdyscyplinarnych programów dydaktyczno-badawczych w polskich uczelniach, proponujemy rozważyć koncepcję uczelni badawczych inaczej definiowanych.

4.2.3.

Przedstawiamy zatem koncepcję nadania niektórym uczelniom w Polsce statusu „uczelni badawczych” czyniąc interdyscyplinarność swoistym kryterium, *differentia specifica*, między uczelnią badawczą i niebadawczą. Tak więc, w uczelni badawczej interdyscyplinarność byłaby regułą, a nie wyjątkiem, ważnym składnikiem organizacji wewnętrznej instytucji i ważnym elementem jej akredytacji i późniejszej oceny. Taka operacja wymaga znacz-

⁷ Por. wyżej przyp. nr 1; Część IV: *Finansowanie szkół wyższych ze środków publicznych*, pod red. J. Wilkina.

nie mniej radykalnych zmian prawnych niż komercjalizacja całego systemu, nie pociąga za sobą poważnych kosztów politycznych (choć nie jest politycznie neutralna) i w zupełności wystarcza do rozwoju interdyscyplinarnych studiów połączonych z badaniami w najsilniejszych ośrodkach akademickich.

4.2.3.1.

Zasadniczy problem dotyczy sposobu zdefiniowania kryteriów, pozwalających kwalifikować daną szkołę wyższą do kategorii uczelni badawczych. Kryteria te powinny mieć charakter jednoznaczny i w miarę możliwości unikać składników podlegających dowolnym, arbitralnym ocenom. Bezpośrednie odwołanie się do interdyscyplinarności, lub zwłaszcza do międzyobszarowości, nie stanowi jednoznacznego kryterium. Gdyby oceniać interdyscyplinarny charakter prowadzonych studiów, konieczna byłaby ewaluacja dokonywana przez komisje akredytacyjne, w tym PKA (a – jak o tym była mowa w opracowaniu dotyczącym Zadania 4⁸ – PKA nie jest dostatecznie przygotowana do takich ocen). Gdyby kryteria związać z czynnikiem badawczym, to trzeba by sięgać do ocen parametrycznych, ze wszystkimi wątpliwościami, jakie one rodzą.

4.2.3.2.

Interdyscyplinarność szkoły wyższej można natomiast mierzyć jako pewien potencjał wyznaczany poziomem i zróżnicowaniem kadry nauczającej. Ustawa o szkolnictwie wyższym z 1990 r. przyznawała tzw. autonomię statutową uczelniom zatrudniającym co najmniej 60 profesorów posiadających tytuł naukowy profesora. Można by rozważyć powrót do takiego sposobu określania potencjału uczelni (tytuł naukowy jest przyznawany po pewnej procedurze; jej wiarygodność może budzić niekiedy wątpliwości, ale inne kryteria ocenne, jak akredytacja czy parametryzacja, też je wywołują), wiążąc go z niezbędną różnorodnością (np. 60 tytułarnych reprezentujących co najmniej 4 dziedziny nauki). Słabością tego rozwiązania jest odwołanie się do instytucji (tytułarny profesor), która poddawana jest coraz częściej krytyce i w takiej formie (jako tytuł naukowy nadawany przez głowę państwa) nie występuje współcześnie w Europie.

⁸ Zob. M. Wąsowicz, *Studia interdyscyplinarne i międzyobszarowe jako przedmiot oceny akredytacyjnej (propozycja rozwiązań systemowych)*.

4.2.3.3.

Można brać pod uwagę powiązanie statusu uczelni badawczej z posiadanymi uprawnieniami do nadawania stopni naukowych, ale tylko pod warunkiem, że wcześniej zmieniona zostanie ustawa o stopniach naukowych i tytule naukowym i uprawnienia nadawane będą w dziedzinach naukowych (a nie dyscyplinach) uczelni jako całości (jeśli utrzyma się stopień doktora habilitowanego, co nie jest, jak wiadomo, pewne). W przeciwnym przypadku takie kryterium petryfikowałoby dotychczasową wydziałową strukturę uczelni, czyli utrudniało w efekcie rozwój interdyscyplinarności.

4.2.3.4.

Warto natomiast przeanalizować, jako dodatkowe, kryterium akredytacyjne, ale wyłącznie w przypadku posiadania przez uczelnię kilku (np. co najmniej czterech) akredytacji innej agencji niż PKA (tj. agencji zarejestrowanej w EQAR lub posiadającej stosowne porozumienie z PKA lub środowiskowej komisji akredytacyjnej zaakceptowanej przez ministra). Można rozważyć podobne dodatkowe kryterium oceny wartości badawczej uczelni (ale bez sięgania do wyników konkursów na granty, bo to jest kryterium, które może się zmieniać w krótkim czasie).

4.2.4.

Kategoria uczelni badawczych powinna korzystać z pełnej swobody kształtowania swojej struktury organizacyjnej, co oznacza, że przepisy ustawy o szkolnictwie wyższym dotyczące organizacji uczelni nie powinny jej dotyczyć. W konsekwencji przepisy dotyczące prowadzenia studiów, w tym minimów kadrowych, dotyczyć powinny uczelni jako całości, która jako całość powinna dysponować pełną autonomią programową. Do rozważenia jest także wprowadzenie w tego typu jednostkach (a na pewno w przypadku interdyscyplinarnych programów studiów) jako reguły dodatkowego egzaminu sprawdzającego kwalifikacje kandydatów na studia. Odmienne powinny być również sformułowane zasady przeprowadzania ewaluacji oferowanych programów. Wszystko to prowadzi do wniosku, że trudno byłoby wprowadzić taką kategorię uczelni w ramach obecnie obowiązującej ustawy o szkolnictwie wyższym – gdyby podjąć taką próbę, musiałoby to prowadzić do dużej liczby kolejnych wyjątków i do jeszcze większej nieczytelności przepisów. Ponieważ istotą szkół badawczych miałyby być ich badawcza i dydaktyczna interdyscyplinarność jako podstawowa reguła działania, a obecny system zbudowany jest na regule odmiennej, można rozważyć przygotowanie odrębnej ustawy o uczelniach badawczych, stwarzającej ramy prawne pozwalające uczelniom

spełniającym określone warunki (np. wskazane wyżej) na swobodne kształtowanie swej oferty programowej i dowolne konfigurowanie swego potencjału naukowego i dydaktycznego w ramach całej uczelni.

4.2.5.

Kryteria zaliczenia szkoły wyższej do kategorii uczelni badawczych muszą mieć charakter otwarty, teoretycznie dostępny dla każdego podmiotu (choć w różnej perspektywie czasowej). Proponowane wyżej kryteria pozwalają przypuszczać, że do takiej kategorii już dzisiaj mogłoby być zaliczonych w skali kraju kilkanaście uczelni (w tym 7–8 uniwersytetów). Nie jest to więc próba stworzenia klubu dla dwóch uczelni, lecz raczej propozycja wyłonienia grupy klasycznych uniwersytetów i kilku politechnik. Być może bardziej właściwe byłoby określenie tej kategorii szkół wyższych mianem „uczelni akademickich” (ale nie w dzisiejszym rozumieniu tego pojęcia, które bardzo obniżyło prestiż akademickości, wiążąc ją z posiadaniem zaledwie uprawnień do nadawania stopnia doktora) i wtedy zapewne ich legislacyjne wyodrębnienie nie wywoływałoby tylu emocji.

4.2.6.

Propozycja utworzenia kategorii uczelni badawczych na bazie interdyscyplinarności została wstępnie zasygnalizowana podczas wspomnianej już wyżej konferencji *Interdyscyplinarność w Uniwersytecie – reguła czy wyjątek? Wyzwania i pułapki rozwiązań systemowych*. Pomysł ten spotkał się z wieloma krytycznymi uwagami.

4.2.6.1.

Zasadniczy problem, jaki pojawił się w tych uwagach, dotyczy sposobu ustalania i definiowania kryteriów, pozwalających kwalifikować daną szkołę wyższą do kategorii uczelni badawczych. Kryteria te powinny mieć charakter jednoznaczny i w miarę możliwości unikać składników podlegających ocenom, istnieje jednak poważna obawa, że kryteria będą formułowane „pod konkretny zestaw uczelni”, i że proces wyłaniania uczelni badawczych stanie się decyzją polityczną. Podnoszono także poważne wątpliwości konstytucyjne.

4.2.6.2.

Wydaje się, że zróżnicowanie uczelni jest procesem nieuniknionym i w pewnym sensie koniecznym, ale dokonywać się powinno w wyniku ich strategicznych planów, ewentualnie wzajemnej rywalizacji w ramach oferowanych programów studiów i ich jakości, ale nie na podstawie arbitralnej decyzji ustawodawcy. Taka wymuszona ustawowo selekcja uczelni

prowadzić może dodatkowo do głębokich podziałów środowiska akademickiego, co w sytuacji coraz liczniejszych zagrożeń dla autonomii akademickiej może być szczególnie niepożądane. Nie jest również jasne, jaki byłby status uczelni badawczych, w jakim stopniu ich sytuacja prawna różniłaby się od pozostałych szkół wyższych, wreszcie jak wyglądałoby ich finansowanie (tu oczekiwać by można dodatkowych środków z uwagi na zakres badawczych prac i skalę międzyobszarowej dydaktyki, zdecydowanie bardziej kosztochłonnej od tradycyjnego, masowego nauczania).

4.2.7.

Powyżej wskazaliśmy na możliwość uczynienia z międzyobszarowości *differentia specifica* uczelni badawczych. Przyjęcie takiego wyróżnika oznacza jednak, że (zwłaszcza w świetle naszych poprzednich stwierdzeń, podkreślających interdyscyplinarność jako generalną cechę klasycznego uniwersytetu) grono jednostek mających taki status musiałoby być dość liczne i można by je wyodrębnić raczej jako „uczelnie pełnoakademickie” (posługując się wskazanymi wyżej kryteriami liczby samodzielnych nauczycieli akademickich z tytułem naukowym i posiadanymi uprawnieniami do nadawania stopnia doktora habilitowanego), a nie „uczelnie badawcze” w intencji, jakiej można się doszukiwać u autorów propagujących wyodrębnienie takiej kategorii.

4.2.8.

Wobec powyższych wątpliwości pożądanymi byłyby poszukiwanie takich rozwiązań, które wszystkim uczelniom stworzyłyby szansę rozwoju interdyscyplinarności, ale nie zmuszały ich do tego, pozostawiając właściwym uczelnianym gremiom podjęcie strategicznych decyzji w tym zakresie. Chodzi o to, by najlepsze polskie uczelnie, świadome wagi interdyscyplinarnego modelu nauczania i badań, mogły swobodnie z takich rozwiązań korzystać w pełnej skali, a nie tylko w wymiarze eksperymentalnego wyjątku. Uważamy, że nowa ustawa o szkolnictwie wyższym (w powiązaniu z ustawą o stopniach naukowych) powinna taką możliwość otworzyć przed każdą uczelnią dysponującą odpowiednim potencjałem.

4.3 Rozwiązanie drugie – nowa ustawa o szkolnictwie wyższym

4.3.1.

Drugie proponowane rozwiązanie zakłada generalną reformę całego systemu szkolnictwa wyższego jako najbardziej skuteczną drogę rozwijania interdyscyplinarności i międzyob-

szarowości. Przedstawienie jej założeń wymaga jednak poczynienia kilku wstępnych, pozornie elementarnych, nie mniej niezbędnych uwag.

4.3.2.

Rozpocząć trzeba od zastanowienia się, jakie są cele (i oczekiwania) związane z uzyskiwaniem przez obywateli wyższego wykształcenia i jaką rolę, obok szkół wyższych, ma w tym zakresie do odegrania państwo (rozumiane w tym przypadku jako pewna struktura organizacyjna, obejmująca polityków i urzędników) oraz społeczeństwo, którego warunki życia i rozwoju zależą w znacznym stopniu od wykorzystania umiejętności nabytych przez jego członków w ramach studiów. Z tego rozpisania ról wyłania się rzeczywista autonomia szkół wyższych i sposób prawnego uregulowania ich statusu.

4.3.3.

Definicji celów uniwersytetu (co w gruncie rzeczy jest zarazem próbą definiowania uniwersytetu jako instytucji i wspólnoty) jest mnóstwo. Da się jednak sformułować kilka podstawowych, które powtarzają się w niemal wszystkich propozycjach. Odwołajmy się przykładowo do misji Uniwersytetu Warszawskiego, uchwalonej w 2001 r. Przypomina ona na wstępie myśl zawartą w pierwszym statucie uczelni z 1818 r.: *Uniwersytet ma nie tylko utrzymywać w narodzie nauki i umiejętności w takim stopniu, na jakim już w świecie uczonym stanęły, ale nadto doskonalić je, rozkrzewiać i teorię ich do użytku społeczności zastosowywać. W misji UW* za fundament funkcjonowania uczelni uznano humboldtowską jedność nauki i nauczania. Uwzględniono także misję społeczną Uniwersytetu, który powinien zapewniać powszechny dostęp do wiedzy i umiejętności, oraz misję obywatelską, polegającą na kształceniu elit zdolnych do współpracy mimo różnic w poglądach. W dokumencie wymieniono również misję kulturalną, w ramach której Uniwersytet powinien wspierać dialog między integrującymi się społeczeństwami Europy. Te zadania, jak czytamy w statucie uczelni, Uniwersytet może realizować w ramach należnej mu autonomii. Podobne sformułowania odnajdziemy w niemal każdym programowym dokumencie europejskiego uniwersytetu oraz w Wielkiej Karcie Uniwersytetów Europejskich z 1988 r.

4.3.4.

Celem jest zatem dostarczenie studentowi (a potem absolwentowi uczelni) wiedzy i umiejętności, niezbędnych do zrozumienia świata w całym jego złożonym charakterze, dostrzegania wzajemnych relacji między jego poszczególnymi elementami, dogłębnego pozna-

nia określonych dyscyplin i zrozumienia ich związku z innymi dyscyplinami, doskonalenia i rozwijania własnych zainteresowań i uzdolnień, aktywnego uczestniczenia w życiu obywatelskim i kulturalnym, a także przydatnych dla planowania i realizacji własnej kariery zawodowej i pełnienia różnych ról społecznych. Tym samym, jako miejsce dialogu, kreowania nowych wartości, ścierania się idei, odkrywania praw przyrody i tworzenia wynalazków, uniwersytet odgrywa istotną rolę cywilizacyjną.

4.3.5.

Dbanie o przyszłość i pomyślność obywateli jest jednak także zadaniem państwa. W europejskiej tradycji państwowej od XIX wieku poczynając państwo zaczyna uczestniczyć w finansowaniu szkół wyższych traktując to jako sposób wykonywania swej społecznej roli. Bardzo zróżnicowane są jednak narzędzia, jakimi posługuje się przy tej okazji. W napoleońskiej Francji nie ma miejsca na żadną autonomię uniwersytetów, są one poddane ścisłemu nadzorowi ze strony władzy. W Prusach rozwija się tymczasem model uczelni łączącej badania naukowe z nauczaniem i korzystającej z dużej niezależności od władzy rządowej. Uniwersytety brytyjskie są całkowicie niezależne od rządu, co nie znaczy, że nie korzystają ze środków publicznych, o które występują w ramach konkursów. Te, mające odległe w czasie źródła, zróżnicowane modele funkcjonowania uczelni w przestrzeni publicznej utrzymują się do dzisiaj. Model daleko posuniętej ingerencji władz administracyjnych w działanie uczelni występuje nadal we Francji, w znacznym stopniu w Hiszpanii, częściowo w Holandii. Dużą niezależność pozostawia uczelniom ustawodawstwo w Finlandii, w Niemczech (na co ma wpływ także federalna struktura państwa), w Belgii czy Estonii.

4.3.6.

Przygotowując reformę szkolnictwa wyższego musimy zatem ustalić, w jakim zakresie państwo ma pozostawić uczelniom swobodę w osiąganiu ich strategicznych celów (które mają ogólnospołeczne znaczenie) i w jaki sposób ma sprawdzać, czy środki finansowe przeznaczone na funkcjonowanie szkół wyższych są dobrze wydatkowane. Ta kwestia ma zasadnicze znaczenie. Cele, o jakich mówimy w przypadku działalności uniwersytetów, mają charakter długoterminowy i nie są łatwe do weryfikacji, zwłaszcza gdy chodzi o misję cywilizacyjną. Jeśli państwo chce mieć szybkie rezultaty, to poszukuje parametrów, które pozwalają mu konkretnie mierzyć efektywność inwestowanych środków: wtedy interesuje się liczbą wdrożonych patentów, opublikowanych książek albo odsetkiem bezrobotnych absolwentów, i w konsekwencji stara się utrzymywać w ręku narzędzia pozwalające szybko reagować. Wte-

dy też może samo poszukiwać optymalnych rozwiązań organizacyjnych i – w formie uchwalanych ustaw – narzucać je wszystkim uczelniom w przekonaniu, że wtedy będą bardziej skutecznie realizować ważne dla państwa i obywateli cele. Jeśli natomiast państwo uzna specyficzną funkcję wyższych uczelni, wynikającą z ich tradycji i historycznej roli, jeśli uzna, że cele uniwersytetu mają długą perspektywę, wtedy – nie rezygnując z możliwości sprawdzania ich cywilizacyjnych osiągnięć – może uznać ich kompetencję w zakresie prowadzenia badań i nauczania i, deklarując zaufanie, pozostawić im wybór metod osiągnięcia swych celów.

4.3.7.

Trzeba także pamiętać, że choć pokusa ze strony polityków i urzędników, by narzucić jedno rozwiązanie, jest duża, nie ma jednoznacznych dowodów, wskazujących, że jakiś określony model organizacji i zarządzania uczelnią przyniesie pożądane rezultaty. Możemy oczywiście obserwować we współczesnym świecie pewne tendencje w zakresie metod zarządzania uczelniami (np. odchodzenie od demokratycznych formuł zarządzania na rzecz posługiwania się metodami zarządczymi), ale w konkretnym przypadku, z uwagi na tradycję konkretnego uniwersytetu, a czasami dobór osób kierujących uczelnią, rezultaty mogą całkowicie odbiegać od „średniej” dla danego modelu zarządzania uczelnią. Z tego względu ryzykowne wydaje się narzucanie w ustawie jednolitego modelu organizacji uczelni, a nawet sposobu powoływania jej władz.

4.3.8.

Nową regulację systemu szkolnictwa wyższego w Polsce trzeba więc oprzeć na następujących czterech zasadach:

4.3.8.1.

Przepisy ustawy powinny „zatrzymać się” na poziomie uczelni jako całości, co oznacza, że kwestia wewnętrznej organizacji uczelni powinna być w całości pozostawiona statutowi. Jeżeli bowiem prowadzenie studiów lub nadawanie stopni naukowych wiąże się z uzyskaniem określonego upoważnienia (kompetencji), to jego podmiotem powinna być uczelnia jako osoba prawna, a nie jakiś jej fragment.

4.3.8.1.1.

To rozwiązanie prowadzi do tego, że wszystkie przepisy, które w myśl obecnej ustawy i wydanych na jej podstawie rozporządzeń dotyczą podstawowych jednostek organizacyjnych uczelni, ich uprawnień lub zadań, należy wykreślić, względnie, gdy jest to zasadne, przenieść

na poziom uczelni jako całości. Dotyczy to np. przepisów regulujących minimum kadrowe (jeśli w ogóle warto je utrzymywać), innych przepisów regulujących warunki prowadzenia kierunków studiów czy przepisów nadających uprawnienia do przeprowadzania przewodów doktorskich lub habilitacyjnych. Uczelnia powinna mieć pełną swobodę w organizowaniu swojej dydaktyki i swoich struktur badawczych, co dało by jej także pełną swobodę w kształtowaniu struktur prowadzących interdyscyplinarne lub międzyobszarowe programy studiów. Powinna mieć także pełną swobodę w kształtowaniu programu tych studiów, oczywiście z uwzględnieniem tzw. efektów obszarowych opisanych w rozporządzeniu ministra. Uczelnia powinna także swobodnie decydować o limicie dostępnych miejsc na studiach. Do rozważenia jest również wprowadzenie (na pewno w przypadku interdyscyplinarnych programów studiów) jako reguły dodatkowego egzaminu sprawdzającego kwalifikacje kandydatów na studia.

4.3.8.1.2.

Jest natomiast kwestią dyskusyjną, czy ustawa powinna przesądzać o sposobie wyłaniania władz uczelni, narzucając jeden wybrany model (demokratyczny, oligarchiczny lub menedżerski). Nie ma, jak była o tym mowa wyżej, jednoznacznych dowodów, które by pokazywały, że jakiś model daje lepsze szanse na dobry poziom uczelni, zależy to bowiem od wielu czynników: personalnych, organizacyjnych, historycznych, a czasami od zwykłego przypadku. Wydaje się, że sposób powoływania władz uczelni powinien być domeną statutu, co oznacza dużą różnorodność rozwiązań. Trzeba się liczyć w tej kwestii z oporem wielu środowisk, od studenckiego poczynając (studenci w wielu uczelniach przesądzają dzisiaj o wyborze konkretnej osoby na stanowisko rektora). Można więc ewentualnie przewidzieć w ustawie, że bez względu na model zarządzania uczelnią poszczególne grupy środowiska akademickiego powinny mieć zagwarantowany wpływ na powoływanie władz uczelni, np. przez reprezentację swoich przedstawicieli w ciele podejmującym decyzje w tej kwestii. Jest także sprawą otwartą, czy gremium to powinno być wewnętrznym ciałem uczelni, czy też, co postuluje wiele osób, składać się również z osób spoza uczelni.

4.3.8.1.3.

W ustawie musi także zostać rozstrzygnięta relacja między regulacjami wewnątrz uczelnianymi a kodeksem pracy w zakresie form i zasad zatrudniania nauczycieli akademickich (konkursy na stanowiska, zatrudnienie na kreślony czas, przemienność wykonywanych

zadań badawczych i dydaktycznych itp.) oraz sposobu obliczania ich czasu pracy (być może należy zrezygnować z ustawowego określania tzw. pensum).

4.3.8.2.

Po drugie, państwo może określać w swoich przepisach i regulować katalog zadań, które może zlecać uczelni, i które – niezależnie od finansowania na podstawie algorytmu – będą finansowane ze środków publicznych. Inaczej mówiąc, uczelnia będzie mogła podejmować zadania „opisane” i uregulowane przez ustawodawcę (np. w zakresie określonej działalności dydaktycznej mogą być określone generalne warunki, jakie musi spełniać uczelnia, by prowadzić dany rodzaj studiów, ale sposób realizacji tego zadania leżałby już całkowicie w gestii uczelni). Państwo może także zamawiać pewne usługi w uczelniach (np. w zakresie studiów podyplomowych), organizując konkursy i opłacając realizację tych zadań.

4.3.8.3.

Po trzecie, działalność uczelni podlega ocenie dokonywanej przez agendę państwową (ministerstwo lub wskazaną w ustawie instytucję, np. PKA) w zakresie spełniania podstawowych, formalnych wymogów działania (posiadanie ważnej licencji jest warunkiem działania uczelni; licencja może być czasowa i odnawiana, albo też sprawdzane jest okresowo przestrzeganie warunków licencji) oraz przez wyspecjalizowane agencje ewaluacyjne (zarejestrowane w Europejskim Rejestrze Agencji Akredytacyjnych) w zakresie oferowanych przez uczelnię programów. Ewaluacja ta powinna być konieczna dla utrzymania posiadanej licencji, jej zasadniczy walor ma mieć jednak przede wszystkim charakter informacyjny dla kandydatów na studia. W efekcie taka ocena działa pośrednio poprzez decyzje interesariuszy o podjęciu studiów w danej uczelni.

4.3.8.4.

Po czwarte wreszcie, finansowanie uczelni powinno być oparte na algorytmie uwzględniającym rzeczywiste nakłady (kosztochłonność) na poszczególne rodzaje studiów (zwłaszcza w zakresie studiów interdyscyplinarnych wymagających tutoringów), ale także z możliwością ogłaszania konkursów na kilkuletnie dodatkowe wsparcie budżetowe dla uczelni spełniającej określone warunki (co może być sposobem wyodrębnienia tzw. uczelni badawczych). Tutaj warto rozważyć „wyjęcie” tej kompetencji z rąk ministra i powierzenie jej (jak w przypadku grantów badawczych) zewnętrznej instytucji specjalnie w tym celu powołanej, lub wybranej – w drodze konkursu – przez ministra.

4.3.9.

Proponowane rozwiązanie obejmowałoby wszystkie uczelnie działające w Polsce bez względu na ich status własnościowy, posiadane uprawnienia do nadawania stopni naukowych, liczbę prowadzonych kierunków studiów i posiadaną kadrę. Można jednak rozważyć wyodrębnienie – jak była o tym mowa wyżej – kategorii uczelni akademickich (pełnoakademi- kich) i tylko im przyznać wspomnianą wcześniej pełną wewnętrzną autonomię. Wtedy przed- stawione wyżej założenia odnosiłyby się tylko do tej kategorii uczelni.

4.3.10.

Proponowane rozwiązanie (statutowa swoboda organizacyjna) może być zrealizowane także za pomocą nowelizacji ustawy, która wszystkie przepisy, które w myśl obecnej ustawy i wydanych na jej podstawie rozporządzeń dotyczą podstawowych jednostek organizacyjnych uczelni, ich uprawnień lub zadań, wykreśliłaby, względnie, gdyby okazało się to zasadne, przeniosła na poziom uczelni jako całości (dotyczy to np. przepisów regulujących warunki prowadzenia kierunków studiów czy przepisów nadających uprawnienia do przeprowadzania przewodów doktorskich lub habilitacyjnych). W podobny sposób można dokonać nowelizacji przepisów dotyczących PKA, zastępując je regulacjami dotyczącymi całego systemu zapew- niania jakości.

W załączeniu przedstawiamy projekt ustawy nowelizacyjnej realizującej zasadę trak- towania uczelni jako całości – jako podmiotu stosownych uprawnień lub obowiązków wraz z zasadą swobodnego kształtowania struktury uczelni. Gdyby przyjąć ten kierunek zmian i taką metodę postępowania, tzn. uznać, że staramy się działać w ramach obecnie obowiązują- cych ustaw (ustawa o szkolnictwie wyższym oraz ustawa o stopniach naukowych i tytule na- ukowym), załączony projekt pokazuje w dużym przybliżeniu skalę koniecznych zmian.

4.4 Rozwiązanie trzecie – pakiet zmian minimalnych

4.4.1.

Pakiet zmian minimalnych zakłada wprowadzenie dodatkowych regulacji lub prze- prowadzenie deregulacji prawnych, które ułatwiłyby rozwijanie interdyscyplinarności w ra- mach obecnego „dyscyplinarnego” modelu. Zmian tych nie można uznać za rozwiązania sys- temowe, mają one raczej charakter propozycji doraźnych, ułatwiających prowadzenie działań „oddolnych” wewnątrz uczelni. Ich zaletą jest natomiast to, że mogą być wprowadzone sto- sunkowo szybko (gdy chodzi o zmiany na poziomie rozporządzeń). Również proponowane

w tym zakresie zmiany ustawowe wydają się niewielkie i – zakładając polityczną wolę po stronie ministerstwa – mogłyby być uchwalone bez zbędnych opóźnień.

4.4.2.

Do katalogu tych zmian zaliczyć należy podniesienie w par. 4 ust. 5 rozporządzenia z 3 października 2014 r. w sprawie warunków prowadzenia studiów na określonym kierunku i poziomie kształcenia udziału zajęć połączonych z badaniami w przypadku studiów interdyscyplinarnych do minimum 60% ECTS (z uwagi na pożądane silne powiązanie nauczania z badaniami naukowymi przy tego typu studiach) czy konieczne uzupełnienie par. 8 i 11 tego rozporządzenia o przepisy odnoszące się do wspólnego prowadzenia przez kilka podstawowych jednostek organizacyjnych uczelni studiów o charakterze międzyobszarowym względnie interdyscyplinarnym. Z przepisów musi wynikać jednoznacznie, że w przypadku wspólnego prowadzenia studiów przez kilka wydziałów (a taką sytuację dopuszczają przepisy art. 8 ust. 1 ustawy) minimum kadrowe może powstawać z nauczycieli akademickich tych wydziałów. Dobrze byłoby także ustalić, co składa się na system zapewniania jakości w przypadku tego typu studiów. Oznacza to, że zmiany są wskazane również w rozporządzeniu z 3 października 2014 r. w sprawie podstawowych kryteriów i zakresu oceny programowej oraz oceny instytucjonalnej, zwłaszcza w zakresie kryteriów właściwych dla kierunków interdyscyplinarnych i sytuacji, w przypadku ocen instytucjonalnych, gdy interdyscyplinarny kierunek studiów prowadzi kilka wydziałów wspólnie. Niezbędne jest także określenie sposobu realizacji dyspozycji zawartej w par. 4 ust. 2 tego rozporządzenia, mówiącej, że „dokonując oceny programowej na kierunku, poziomie i profilu kształcenia realizowanym w ramach indywidualnych studiów międzyobszarowych, PKA uwzględnia specyfikę organizacji tego kształcenia”. Propozycje w tym zakresie zawiera stanowisko przedstawicieli struktur „mishowych” z 18 listopada 2014 r. wskazujące na specyfikę indywidualnych studiów międzyobszarowych i wynikające z tego konsekwencje dla sposobu ewaluowania tej formuły studiów⁹. Uzupełnienia wymaga również rozporządzenie w sprawie prowadzenia studiów doktoranckich, tak by możliwe było prowadzenie międzyobszarowych studiów doktoranckich (niekoniecznie w formie środowiskowych studiów doktoranckich).

⁹ Więcej na ten temat por. ibidem.

4.4.3.

Międzyobszarowość w uczelni nie ogranicza się tylko do ewentualnego prowadzenia indywidualnych studiów międzyobszarowych (choć tylko w odniesieniu do tej formuły studiów ustawodawca posługuje się pojęciem międzyobszarowości). Nie mniej ważne dla realizacji międzyobszarowości jako celu funkcjonowania uczelni (zwłaszcza o charakterze uniwersyteckim) jest prowadzenie studiów na kierunkach międzyobszarowych lub wieloobszarowych jak również konstruowanie kierunków studiów wokół pewnych zagadnień czy problemów, które powinny być analizowane z rozmaitych punktów widzenia. Przykładowy katalog takich tematów zawiera przywołany wyżej dokument opracowany na Uniwersytecie Harvarda (por. pkt 2.2.1). Prowadzi to do propozycji przyznania uczelniom spełniającym określone warunki (np. wskazane dla uczelni organizujących indywidualne studia międzyobszarowe) możliwości prowadzenia w ramach wyodrębnionej specjalnej struktury organizacyjnej (np. college'u) studiów obejmujących co najmniej trzy obszary. Takie studia o charakterze college'u mogłyby być prowadzone na poziomie licencjackim i dawać dość ogólne, ale wszechstronne wykształcenie, zbliżone np. do kierunku „artes liberales” prowadzonego w Uniwersytecie Warszawskim.

4.4.4.

Odpowiedni zapis ustawowy mógłby się znaleźć w art. 8 ust. 2 jako rozszerzenie zawartej tam definicji indywidualnych studiów międzyobszarowych („Uczelnia, która ma co najmniej cztery uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora habilitowanego może organizować indywidualne studia międzyobszarowe, obejmujące co najmniej dwa obszary kształcenia i prowadzące do uzyskania dyplomu na co najmniej jednym kierunku studiów, prowadzonym w danej uczelni przez podstawową jednostkę organizacyjną, mającą uprawnienie do nadawania stopnia naukowego doktora w obszarze wiedzy związanym z tym kierunkiem, *jak również prowadzić, w ramach odrębnej struktury organizacyjnej, o której mowa w art. 84 ust. 3a, studia wieloobszarowe na pierwszym stopniu studiów na kierunkach obejmujących co najmniej trzy obszary kształcenia.*”).

4.4.5.

Rozwiązanie to musi być połączone ze zmianą sposobu finansowania studiów międzyobszarowych, zwłaszcza prowadzonych w systemie tutorialnym, lub obejmujących więcej niż dwa obszary kształcenia, jako generujących istotnie wyższe koszty. W tym celu wskazane

byłoby umocowanie ministra do określenia w drodze rozporządzenia kosztochłonności tego typu studiów.

Konieczna byłaby więc zmiana art. 96 ustawy przez nadanie jego ust. 1 pkt 1 i ust. 2 pkt 2 następującego brzmienia:

[Minister właściwy do spraw szkolnictwa wyższego określi w drodze rozporządzenia]:

ust. 1 pkt 1 – „sposób i tryb ustalania wskaźników kosztochłonności dla poszczególnych kierunków studiów stacjonarnych pierwszego i drugiego stopnia, jednolitych studiów magisterskich, *indywidualnych studiów międzyobszarowych i studiów wieloobszarowych, o których mowa w art. 8 ust. 2* oraz obszarów kształcenia, a także dla stacjonarnych studiów doktoranckich w poszczególnych dziedzinach nauki oraz dla międzyobszarowych studiów doktoranckich, mając na uwadze warunki związane z prowadzeniem tych studiów;

ust. 2 pkt 1 – „w zakresie zadań, o których mowa w art. 94 ust. 1 pkt 1 – kosztochłonność kierunków studiów stacjonarnych, *indywidualnych studiów międzyobszarowych i studiów wieloobszarowych, o których mowa w art. 8 ust. 2*, stacjonarnych studiów doktoranckich w poszczególnych dziedzinach nauki i międzyobszarowych studiów doktoranckich oraz jakość kształcenia i liczbę studentów studiów stacjonarnych, *indywidualnych studiów międzyobszarowych i studiów wieloobszarowych, o których mowa w art. 8 ust. 2* i uczestników stacjonarnych oraz międzyobszarowych studiów doktoranckich.”

4.4.6.

Pakiet zmian minimalnych musi objąć przebudowę funkcjonowania systemu zapewniania jakości. System ten w obecnym kształcie jest hamulcem wszelkich głębszych zmian w funkcjonowaniu szkół wyższych, w szczególności gdy chodzi o rozwijanie projektów międzyobszarowych czy interdyscyplinarnych. Propozycje w tym zakresie przedstawione zostały (wraz z projektem założeń zmian ustawowych) w tekście *Studia interdyscyplinarne i międzyobszarowe jako przedmiot oceny akredytacyjnej (propozycja rozwiązań systemowych)*¹⁰.

4.4.7.

Można również rozważyć – na zasadzie antycypacji proponowanego generalnego uregulowania polegającego na przyznaniu uczelniom pełnej swobody kształtowania ich struktury wewnętrznej i traktowania uczelni (jako całości) jako podmiotu wszelkich uprawnień – umożliwienie uczelniom spełniającym określone warunki (np. wskazane w art. 8 ust. 2) prowadze-

¹⁰ Zob. ibidem.

nie kierunków międzyobszarowych w dowolnej strukturze organizacyjnej, w tym przez uczelnię jako całość. Taką swobodę organizacyjną mogłyby zapewnić następujące zmiany w ustawie:

„Art. 8 ust. 1a. Uczelnia, która ma co najmniej 4 uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora habilitowanego, może wykonywać, z zachowaniem przepisów wydanych na podstawie art. 9 ust. 3 pkt 1, funkcje podstawowej jednostki organizacyjnej dla studiów obejmujących co najmniej dwa obszary kształcenia lub dla studiów, o których mowa w ust. 2. Sposób wykonywania w takim przypadku kompetencji kierownika i rady podstawowej jednostki organizacyjnej określa statut uczelni.”

„Art. 2 ust. 4. Jeżeli żadna z podstawowych jednostek organizacyjnych uczelni nie prowadzi:

- 1) działalności naukowej i studiów doktoranckich albo
- 2) kierunku studiów,

oraz w przypadku, o którym mowa w art. 8 ust. 1a,

– przepisy ustawy dotyczące podstawowych jednostek organizacyjnych w zakresie tej działalności stosuje się odpowiednio do całej uczelni.”.

4.4.8.

Konieczne jest także pilne przyjrzenie się systemowi POL-on z punktu widzenia interdyscyplinarności i międzyobszarowości i wprowadzenia tam koniecznych zmian lub uściśleń, umożliwiających prowadzenie studiów międzyobszarowych w różnych strukturach organizacyjnych i właściwe raportowanie tego do systemu POL-on.

5. Uwaga końcowa

Proponowane rozwiązania systemowe (w tym te ujęte w formule tzw. małej nowelizacji) nie zastąpią działań, które są niezbędne wewnątrz uczelni i w jej najbliższym otoczeniu. Szerzej piszemy o tym w raportach podsumowujących Zadania 2–3 i 6–10, wskazując tam obszary pożądanej aktywności uczelni i jej pracowników (w tym zwłaszcza nauczycieli akademickich, ale również doktorantów i studentów) oraz narzędzia, przy pomocy których można by skutecznie rozwijać wewnątrz uczelni „kulturę interdyscyplinarności i międzyobszarowości”, czyniąc z niej oś strategicznych rozstrzygnięć i dyrektywę bieżącej działalności. Warto w tym miejscu jednak zauważyć, że do działań tych zaliczyć można również regulacje statutowe oraz uchwały ciał kolegialnych uczelni, np. senatu. Dobrym przykładem takich działań

jest nowelizacja statutu Uniwersytetu Warszawskiego, w której pojawiło się kilka postanowień umocowujących rektora do wydania szczegółowych zarządzeń ułatwiających organizowanie studiów międzywydziałowych lub studiów na poziomie ogólnouniwersyteckim i włączanie do nich nauczycieli akademickich z różnych miejsc Uniwersytetu.



KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI



Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY



Projekt systemowy „Strategia wprowadzania i oceny międzyobszarowych studiów i badań w uczelniach w kontekście reform szkolnictwa w Polsce”

Zadanie 5: Opracowanie koncepcji rozwiązań systemowych w zakresie miejsca i roli studiów międzyobszarowych w systemie szkolnictwa wyższego

Łukasz Pisarczyk

Ustawa

z dnia ...

o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i zmianie innych ustaw

(Projekt)

Art. 1. W ustawie z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. z 2012 r. poz. 572, 742 i 1544, z 2013 r. poz. 675, 829, 1005, 1588 i 1650, z 2014 r. poz. 7, 768, 821, 1004, 1146 i 1198 oraz z 2015 r. poz. 357 i 860) wprowadza się następujące zmiany:

1) w art. 2:

- a) w ust. 1 uchyla się pkt 18j,
- b) uchyla się pkt 29,
- c) uchyla się ust. 3 i 4;

2) w art. 8:

a) ust. 1 otrzymuje brzmienie:

„1. Studia w uczelni są prowadzone w ramach kierunku studiów; przyjęcie studenta na określony kierunek studiów następuje nie później niż po upływie pierwszego roku studiów. Statut uczelni określa sposób organizacji i zasady prowadzenia studiów przez uczelnię”,

b) ust. 2 otrzymuje brzmienie:

„2. Uczelnia, która ma co najmniej cztery uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora habilitowanego może organizować indywidualne studia międzyobszarowe, obejmujące co najmniej dwa obszary kształcenia i prowadzące do uzyskania dyplomu na co najmniej jednym kierunku studiów, prowadzonym w danej uczelni.”

c) ust. 6 otrzymuje brzmienie:

„6. Minister właściwy do spraw szkolnictwa wyższego określi, w drodze rozporządzenia, tryb podejmowania decyzji, o których mowa w ust. 4, termin składania wniosków, o których mowa w ust. 4, i zakres danych zawartych we wnioskach, niezbędnych do podjęcia tych decyzji, w szczególności informacje o możliwości zapewnienia udziału studentów kierunku studiów o profilu ogólnoakademickim w prowadzonych badaniach naukowych oraz informacje o liczbie miejsc przewidzianych dla studentów kierunku studiów o profilu praktycznym biorących udział w obowiązkowych praktykach zawodowych, mając na względzie strukturę kształcenia i zapotrzebowanie rynku pracy na absolwentów poszczególnych kierunków studiów.”;

3) art. 9 ust. 3 otrzymuje brzmienie:

„3. Minister właściwy do spraw szkolnictwa wyższego określi, w drodze rozporządzenia:

- 1) warunki, jakie muszą spełniać uczelnie, aby prowadzić studia na określonym kierunku, poziomie i profilu kształcenia, a w szczególności:
 - a) liczbę nauczycieli akademickich posiadających tytuł naukowy lub stopień naukowy lub będących osobami, które nabyły uprawnienia równoważne z uprawnieniami doktora habilitowanego na podstawie art. 21a ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, zaliczanych do minimum kadrowego,
 - b) proporcje liczby pracowników, o których mowa w lit. a, do liczby studentów na danym kierunku studiów,
 - c) zakres informacji objętych wnioskiem o nadanie uczelni uprawnienia do prowadzenia studiów na określonym kierunku, poziomie i profilu

- kształcenia, składanym w formie elektronicznej do ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego,
- d) zakres informacji objętych wnioskiem o przywrócenie uczelni uprawnień do prowadzenia studiów na określonym kierunku, poziomie i profilu kształcenia, składanym w formie elektronicznej do ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego
- uwzględniając zasady określone w art. 9a i art. 112a, potrzeby rynku pracy, a także mając na celu zapewnienie wysokiej jakości kształcenia;
- 2) kierunki studiów, które są prowadzone jako jednolite studia magisterskie, kierunki studiów, które są prowadzone jako studia drugiego stopnia, oraz kierunki studiów, które mogą być prowadzone jako jednolite studia magisterskie, uwzględniając zróżnicowane kwalifikacje absolwentów studiów pierwszego i drugiego stopnia oraz potrzeby rynku pracy;
- 3) warunki, jakie musi spełniać program kształcenia uwzględniając:
- a) zakładane efekty kształcenia,
- b) opis procesu kształcenia prowadzącego do uzyskania tych efektów z punktami ECTS przypisanymi do poszczególnych modułów,
- c) sposób weryfikacji efektów;
- 3) podstawowe kryteria i zakres oceny programowej, o której mowa w art. 48a ust. 3, uwzględniając:
- a) spełnianie warunków prowadzenia studiów na określonym kierunku, poziomie i profilu kształcenia, w tym opis i analizę efektów kształcenia,
- b) akredytacje lub certyfikaty instytucji międzynarodowych,
- c) działanie wewnętrznego systemu zapewnienia jakości kształcenia,
- d) organizację i realizację procesu kształcenia oraz udział studentów w jego kształtowaniu i ocenie,
- e) współpracę z otoczeniem społeczno-gospodarczym w procesie kształcenia,
- f) umiędzynarodowienie procesu kształcenia,
- g) funkcjonowanie potwierdzania efektów uczenia się
- mając na uwadze zapewnienie wysokiej jakości kształcenia;

- 4) podstawowe kryteria i zakres oceny instytucjonalnej, o której mowa w art. 48a ust. 4 i 4a, uwzględniając:
- a) funkcjonowanie i doskonalenie systemów zapewnienia jakości kształcenia,
 - b) akredytacje lub certyfikaty instytucji międzynarodowych, w szczególności agencji akredytacyjnych wpisanych do Europejskiego Rejestru Agencji Akredytacyjnych,
 - c) wyniki oceny programowej kierunków studiów prowadzonych w uczelni,
 - d) zgodność działania z misją i strategią rozwoju uczelni,
 - e) współdziałanie z otoczeniem społeczno-gospodarczym, w tym współpracę z instytucjami akademickimi i naukowymi w realizacji strategii rozwoju uczelni
- mając na uwadze podnoszenie jakości działania, pomnażanie osiągnięć i efektywne wykorzystanie potencjału ocenianej uczelni;
- 6) szczegółowe warunki tworzenia i funkcjonowania filii, uwzględniając obowiązek spełnienia warunków określonych w przepisach wydanych na podstawie pkt 1, odrębnie dla każdego kierunku studiów.”;
- 4) art. 9a otrzymuje brzmienie:
- „Art. 9a. 1. Uczelnia zalicza do minimum kadrowego nauczyciela akademickiego zatrudnionego w pełnym wymiarze czasu pracy, na podstawie złożonego przez niego oświadczenia, o którym mowa w art. 112a, z tym że nauczyciele akademicy zaliczani do minimum kadrowego kierunków studiów o profilu praktycznym na zasadach, o których mowa w ust. 2 i 3, posiadający doświadczenie zawodowe zdobyte poza uczelnią mogą być zatrudnieni w wymiarze nie mniejszym niż 25% pełnego wymiaru czasu pracy.
2. Uczelnie prowadzące wspólnie kierunek studiów interdyscyplinarnych, o których mowa w art. 10a ust. 1, mogą utworzyć wspólne minimum kadrowe dla tego kierunku studiów.
3. Uczelnia prowadząca studia pierwszego lub drugiego stopnia lub jednolite studia magisterskie o profilu praktycznym może zaliczyć do minimum

kadrowego, w miejsce nauczyciela akademickiego posiadającego tytuł naukowy profesora lub stopień naukowy doktora habilitowanego lub będącego osobą, która nabyła uprawnienie równoważne z uprawnieniami doktora habilitowanego na podstawie art. 21a ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, dwie osoby posiadające stopień naukowy doktora i znaczne doświadczenie zawodowe zdobyte poza uczelnią w dziedzinie związanej z kierunkiem studiów.

4. Uczelnia, o której mowa w ust. 2, może zaliczyć do minimum kadrowego, w miejsce nauczyciela akademickiego posiadającego stopień naukowy doktora, dwie osoby posiadające tytuł zawodowy magistra i znaczne doświadczenie zawodowe zdobyte poza uczelnią w dziedzinie związanej z kierunkiem studiów.

5. Liczba osób, o których mowa w ust. 3 lub 4, nie może przekroczyć 50% liczby osób zaliczanych do minimum kadrowego, określonych w przepisach wydanych na podstawie art. 9 ust. 3 pkt 1, w grupie nauczycieli akademickich posiadających tytuł naukowy profesora lub stopień naukowy doktora habilitowanego lub będących osobami, które nabyły uprawnienia równoważne z uprawnieniami doktora habilitowanego na podstawie art. 21a ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, a także 50% liczby osób zaliczonych do grupy nauczycieli akademickich posiadających stopień naukowy doktora.”;

5) w art. 10a ust. 1 otrzymuje brzmienie:

„1. Dwie lub więcej uczelnie mogą na podstawie uchwał organów określonych w statutach tych uczelni prowadzić wspólnie kierunek studiów interdyscyplinarnych na określonym poziomie i profilu kształcenia, jeżeli posiadają uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora habilitowanego, każda w ramach innej dyscypliny naukowej lub artystycznej odpowiadającej kierunkowi studiów interdyscyplinarnych.”;

6) art. 11 otrzymuje brzmienie:



KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI



UNIWERSYTET
WARSZAWSKI



Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY



„Art. 11. 1. Uczelnia posiadająca uprawnienie do nadawania stopnia naukowego doktora habilitowanego i spełniająca warunki określone w przepisach wydanych na podstawie art. 9 ust. 3 pkt 1 i 2 może prowadzić studia o profilu ogólnoakademickim oraz studia o profilu praktycznym na określonym przez senat uczelni, w drodze uchwały, kierunku studiów i poziomie kształcenia, w ramach obszarów kształcenia oraz dziedzin odpowiadających uprawnieniom do nadawania stopnia naukowego doktora habilitowanego. Uchwała organu określonego w statucie uczelni określa efekty kształcenia, do których są dostosowane programy studiów, w tym plany studiów, odpowiednio do poziomu i profilu kształcenia. W przypadku kierunków studiów wymienionych w art. 9b uchwała senatu uwzględnia standardy kształcenia określone dla tych kierunków.

2. Uczelnia nieposiadająca uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora habilitowanego w obszarze kształcenia i dziedzinie, do których jest przyporządkowany kierunek studiów, spełniająca warunki określone w przepisach wydanych na podstawie art. 9 ust. 3 pkt 1 i 2, a także na podstawie art. 9c – w przypadku kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela, która:

- 1) posiada uprawnienie do nadawania stopnia naukowego doktora w obszarze kształcenia i dziedzinie, do których jest przyporządkowany kierunek studiów – może uzyskać uprawnienie do prowadzenia, zgodnie z opisem efektów kształcenia określonym przez organ określony w statucie uczelni:
 - a) studiów o profilu praktycznym na tym kierunku i określonym poziomie kształcenia,
 - b) studiów o profilu ogólnoakademickim na tym kierunku i określonym poziomie kształcenia;
- 2) nie posiada uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora w obszarze kształcenia i dziedzinie, do których jest przyporządkowany kierunek studiów – może uzyskać uprawnienie do prowadzenia, zgodnie z opisem efektów kształcenia określonym przez senat uczelni:
 - a) studiów o profilu praktycznym na określonym kierunku i poziomie kształcenia,

b) studiów o profilu ogólnoakademickim na określonym kierunku i poziomie kształcenia, jeżeli:

- prowadzone na tym kierunku studia pierwszego lub drugiego stopnia o profilu praktycznym uzyskały co najmniej pozytywną ocenę jakości kształcenia Polskiej Komisji Akredytacyjnej,
- zatrudnia w pełnym wymiarze czasu pracy co najmniej ośmiu nauczycieli akademickich posiadających tytuł naukowy profesora lub stopień naukowy doktora habilitowanego lub będących osobami, które nabyły uprawnienia równoważne z uprawnieniami doktora habilitowanego na podstawie art. 21a ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, dla których uczelnia stanowi podstawowe miejsce pracy, reprezentujących dziedzinę nauki lub sztuki związaną z danym kierunkiem studiów,
- prowadzi badania naukowe w dziedzinie związanej z kierunkiem studiów.

3. Uczelniom, o których mowa w ust. 2, uprawnienie do prowadzenia studiów nadaje, na wniosek rektora, w drodze decyzji, minister właściwy do spraw szkolnictwa wyższego, po zasięgnięciu opinii:

- 1) Polskiej Komisji Akredytacyjnej – dotyczącej efektów kształcenia określonych przez senat uczelni oraz spełniania warunków określonych w przepisach wydanych na podstawie art. 9 ust. 3 pkt 1 i 2, a także na podstawie art. 9c
 - w przypadku kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela;
- 2) właściwego ministra nadzorującego uczelnię, o którym mowa w art. 33 ust. 2.

4. Uczelnia nieposiadająca uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora habilitowanego w obszarze kształcenia i dziedzinie, do których jest przyporządkowany kierunek studiów, spełniająca warunki określone w przepisach wydanych na podstawie art. 9 ust. 3 pkt 1 i 2 oraz art. 9b, może uzyskać uprawnienie do prowadzenia studiów na kierunku, o którym mowa w art. 9b, na podstawie decyzji ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego, wydanej po zasięgnięciu opinii Polskiej Komisji Akredytacyjnej i właściwego ministra nadzorującego uczelnię, o którym mowa w art. 33 ust. 2, oraz ministra właściwego do spraw zdrowia

– w przypadku uprawnienia do prowadzenia studiów na kierunku lekarskim, kierunku lekarsko-dentystycznym i kierunku farmacja.

5. Warunkiem wydania decyzji, o której mowa w ust. 4, uprawniającej do prowadzenia studiów na kierunkach pielęgniarstwo lub położnictwo jest uzyskanie akredytacji ministra właściwego do spraw zdrowia na podstawie art. 59 ustawy z dnia 15 lipca 2011 r. o zawodach pielęgniarki i położnej (Dz. U. Nr 174, poz. 1039, z późn. zm.).

6. Warunkiem wydania decyzji, o której mowa w ust. 3, uprawniającej do prowadzenia studiów na kierunku analityka medyczna jest uzyskanie zgody ministra właściwego do spraw zdrowia. W przypadku gdy o nadanie uprawnienia wystąpiła uczelnia, nad którą nadzór sprawuje minister właściwy do spraw zdrowia, opinia, o której mowa w ust. 3 pkt 2, nie jest wymagana.

7. Uczelnia prowadząca kształcenie na określonym kierunku studiów i poziomie kształcenia o profilu praktycznym jest obowiązana uwzględnić w programie kształcenia co najmniej trzymiesięczne praktyki zawodowe. Kształcenie może być organizowane przemiennie w formie zajęć dydaktycznych realizowanych w uczelni i w formie praktyk odbywanych u pracodawcy, uwzględniając realizację wszystkich efektów kształcenia przewidzianych w programie kształcenia dla tego kierunku organ określony w statucie, poziomu i profilu kształcenia.

8. Jeżeli uczelni określił efekty kształcenia dla danego kierunku, poziomu i profilu kształcenia, przyjmując w całości wzorcowy opis tych efektów określony w przepisach wydanych na podstawie art. 9 ust. 2, opinia Polskiej Komisji Akredytacyjnej, o której mowa w ust. 3 pkt 1, nie obejmuje oceny tych efektów.

9. Organ określony w statucie uczelni, określając efekty kształcenia dla kierunku analityka medyczna, przyjmuje w całości wzorcowy opis efektów kształcenia określony w przepisach wydanych na podstawie art. 9 ust. 2.

10. W publicznej uczelni zawodowej opis efektów kształcenia określa senat, po zasięgnięciu opinii konwentu.

11. Do prowadzenia studiów przez jednostki międzyuczelniane lub jednostki wspólne stosuje się odpowiednio przepisy ust. 1–9 i art. 10a.”;

- 7) w art. 11a ust. 3 otrzymuje brzmienie:
3. W przypadku wątpliwości co do spełniania warunków do prowadzenia studiów określonych w art. 9a oraz w przepisach wydanych na podstawie art. 9 ust. 3 pkt 1 i 2 oraz art. 9b lub art. 9c w sytuacjach, o których mowa w art. 11, minister właściwy do spraw szkolnictwa wyższego, po otrzymaniu zawiadomienia rektora o uruchomieniu kształcenia, występuje do Polskiej Komisji Akredytacyjnej z wnioskiem o dokonanie oceny.”;
- 8) art. 11b otrzymuje brzmienie:
- Art. 11b. 1. Rektor niezwłocznie zawiadamia ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego, właściwego ministra nadzorującego uczelnię, o którym mowa w art. 33 ust. 2, i Polską Komisję Akredytacyjną o zaprzestaniu spełniania warunków do prowadzenia studiów, w tym o zmianach w stanie zatrudnienia wpływających na posiadanie uprawnienia do prowadzenia studiów.
2. Minister właściwy do spraw szkolnictwa wyższego może podjąć decyzję o cofnięciu albo zawieszeniu uprawnienia do prowadzenia studiów na danym kierunku, poziomie i profilu kształcenia w przypadku zaprzestania spełniania warunków do prowadzenia studiów, w tym zmian w stanie zatrudnienia wpływających na posiadanie uprawnienia do prowadzenia studiów.
3. W przypadku negatywnej oceny jakości kształcenia dokonanej przez Polską Komisję Akredytacyjną minister właściwy do spraw szkolnictwa wyższego, uwzględniając w szczególności rodzaj i zakres stwierdzonych naruszeń, może podjąć decyzję o cofnięciu albo zawieszeniu uprawnienia do prowadzenia studiów na danym kierunku, poziomie i profilu kształcenia.
4. Przepis ust. 3 stosuje się także w przypadku odmowy albo cofnięcia akredytacji wydanej na podstawie art. 59 ustawy z dnia 15 lipca 2011 r. o zawodach pielęgniarstwa i położnej przez ministra właściwego do spraw zdrowia.
5. Minister właściwy do spraw szkolnictwa wyższego powiadamia właściwego ministra nadzorującego uczelnię, o którym mowa w art. 33 ust. 2, ministra właściwego do spraw zdrowia w przypadku kierunków studiów, o których mowa w art. 11 ust. 5, oraz Polską Komisję Akredytacyjną o pod-



jętych decyzjach w sprawie zawieszenia lub cofnięcia uprawnień do prowadzenia studiów oraz przywrócenia zawieszonych uprawnień.

6. Minister właściwy do spraw zdrowia powiadamia ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego oraz Polską Komisję Akredytacyjną o nieudzieleniu lub cofnięciu akredytacji dotyczącej prowadzenia kształcenia na kierunkach pielęgniarstwo lub położnictwo.”;

9) art. 11c otrzymuje brzmienie:

„Art. 11c. 1. W okresie zawieszenia uprawnienia do prowadzenia studiów na danym kierunku, poziomie i profilu kształcenia zostają wstrzymane przyjęcia studentów na ten kierunek, poziom i profil kształcenia.

2. Wszczęcie postępowania w sprawie przywrócenia zawieszonych uprawnień do prowadzenia studiów na określonym kierunku, poziomie i profilu kształcenia następuje na wniosek uczelni złożony do ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego. W przypadku niezłożenia przez uczelnię wniosku przed upływem dwunastu miesięcy od dnia doręczenia decyzji o zawieszeniu uprawnienia, o której mowa w art. 11b ust. 2 i 3, uprawnienie to wygasa z mocy prawa z upływem ostatniego dnia tego terminu.

3. Polska Komisja Akredytacyjna w terminie nie dłuższym niż trzy miesiące od dnia doręczenia jej wniosku, o którym mowa w ust. 2, wydaje opinię dotyczącą przywrócenia zawieszonych uprawnień.

4. Po uzyskaniu opinii Polskiej Komisji Akredytacyjnej dotyczącej wniosku, o którym mowa w ust. 2, minister właściwy do spraw szkolnictwa wyższego wydaje decyzję o przywróceniu albo cofnięciu zawieszonych uprawnień.

5. W przypadku cofnięcia albo wygaśnięcia uprawnienia do prowadzenia studiów na danym kierunku, poziomie i profilu kształcenia, o których mowa w ust. 2 i 4 oraz w art. 11b ust. 2 i 3, rektor uczelni zapewnia studentom możliwość kontynuowania studiów na tym samym kierunku albo innym kierunku związanym z dyscypliną, do której był przyporządkowany dotychczas prowadzony kierunek studiów.

6. W przypadku cofnięcia albo wygaśnięcia uprawnienia do prowadzenia studiów na danym kierunku, poziomie i profilu kształcenia w sytuacjach,



o których mowa w art. 11 ust. 3 i 5, z wnioskiem o przyznanie uprawnienia do prowadzenia studiów na tym samym kierunku, poziomie i profilu kształcenia uczelnia może wystąpić po upływie dwudziestu czterech miesięcy od dnia wygaśnięcia uprawnienia albo doręczenia decyzji o cofnięciu uprawnienia.

7. W przypadku cofnięcia albo wygaśnięcia uprawnienia do prowadzenia studiów na danym kierunku, poziomie i profilu kształcenia w sytuacjach, o których mowa w art. 11 ust. 1, uczelnia może utworzyć ten sam kierunek studiów po upływie dwudziestu czterech miesięcy od dnia wygaśnięcia uprawnienia albo doręczenia decyzji o cofnięciu uprawnienia.

8. W przypadku wydania przez ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego decyzji o cofnięciu albo zawieszeniu uczelni, w sytuacjach, o których mowa w art. 11 ust. 3 i 5, uprawnienia do prowadzenia studiów na danym kierunku, poziomie i profilu kształcenia uczelnia może wystąpić z wnioskiem o przyznanie uprawnienia do prowadzenia studiów na innym kierunku, poziomie i profilu kształcenia po upływie dwunastu miesięcy od dnia doręczenia decyzji o cofnięciu albo zawieszeniu uprawnienia.

9. W przypadku wydania przez ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego decyzji o cofnięciu albo zawieszeniu uprawnienia do prowadzenia studiów na danym kierunku, poziomie i profilu kształcenia w sytuacjach, o których mowa w art. 11 ust. 1, uczelnia może utworzyć inny kierunek studiów po upływie dwunastu miesięcy od dnia doręczenia decyzji o cofnięciu albo zawieszeniu uprawnienia.”;

10) w art. 11d uchyla się ust. 1, 3 i 4.

11) uchyla się art. 11e;

12) w art. 13 ust. 3 otrzymuje brzmienie:

„3. Zadaniem uczelni medycznej może być także uczestniczenie w sprawowaniu opieki medycznej albo weterynaryjnej w zakresie i formach określonych w przepisach o działalności leczniczej i przepisach o zakładach leczniczych dla zwierząt.”;

13) w art. 16 ust. 2 otrzymuje brzmienie:



„2. Tytuł doktora honoris causa nadaje organ wskazany w statucie uczelni na wniosek rektora i jego inicjatywy lub z inicjatywy grupy samodzielnych nauczycieli akademickich w liczbie określonej w statucie.

13a) w art. 23a pkt 1 otrzymuje brzmienie:

„1) wszystkie uprawnienia uczelni do prowadzenia kierunków studiów zostały cofnięte lub wygasły;”;

14) w art. 31 ust. 1 i 2 otrzymują brzmienie:

„1. Uczelnia może na podstawie umowy utworzyć centrum naukowe z innymi uczelniami, instytutami naukowymi Polskiej Akademii Nauk oraz instytutami badawczymi, w tym również z zagranicznymi jednostkami naukowymi i instytutami międzynarodowymi prowadzącymi działalność naukowo-badawczą. Centrum naukowe tworzy rektor i określa jego skład. Uczelnia może również utworzyć centrum naukowe w ramach swojej struktury.

2. Rektor wskazuje reprezentację uczelni w centrum Polskiej Akademii Nauk lub w centrum naukowo-przemysłowym utworzonym przez instytut badawczy.”;

15) w art. 37b w ust. 1 pkt 1 otrzymuje brzmienie:

„1) negatywnych ocen programowych otrzymanych przez uczelnię na prowadzonych kierunkach studiów;”;

16) w art. 46a w ust. 2 pkt 1 otrzymuje brzmienie:

„1) rektora lub prorektora;”;

17) w art. 48a:

a) ust. 4 otrzymuje brzmienie:

„4. Komisja może dokonywać oceny działalności uczelni (ocena instytucjonalna), w tym oceny jakości kształcenia na prowadzonych przez nią studiach trzeciego stopnia i studiach podyplomowych; ocenę instytucjonalną przeprowadza się w uczelni, w której wcześniej dokonano oceny programowej na większości prowadzonych przez nią kierunków studiów.”,

b) uchyla się ust. 4a;

18) w art. 49 w ust. 1 pkt 1 otrzymuje brzmienie:



- „1) opinie w sprawie utworzenia uczelni oraz przyznania uprawnienia do prowadzenia studiów na określonym kierunku, poziomie i profilu kształcenia;”;
- 19) art. 57 ust. 2 otrzymuje brzmienie:
- „2. Przepisy ust. 1 stosuje się odpowiednio do innych uczelni publicznych, w których działa teologiczna jednostka organizacyjna, z tym że porozumienie z właściwymi władzami kościołów i związków wyznaniowych dotyczy tylko postanowień statutu związanych z funkcjonowaniem teologicznej podstawowej jednostki organizacyjnej.”;
- 20) w art. 60:
- a) ust. 1 otrzymuje brzmienie:
- „1. Statut uczelni określa organ lub organy kolegialne uczelni, organ lub organy jednoosobowe uczelni oraz organy wyborcze uczelni”;
- b) ust. 2-5 uchyla się,
- c) ust. 6 otrzymuje brzmienie:
- „6. Organem jednoosobowym uczelni jest rektor.”;
- d) uchyla się ust. 6a,
- e) ust. 7 otrzymuje brzmienie:
- „7. Statut uczelni może przewidywać istnienie innego, oprócz rektora, organu jednoosobowego.”;
- 21) w art. 62 uchyla się ust. 2;
- 22) w art. 61 wyraz „senat” zastępuje się wyrazami „organ kolegialny wskazany w statucie uczelni”.
- 23) art. 67 otrzymuje brzmienie:
- „Art. 67. 1. Skład organów kolegialnych uczelni innych niż senat, ich tryb wyboru określa statut.
- 24) art. 68 otrzymuje brzmienie:
- „Art. 68. 1. Kompetencje organów kolegialnych uczelni określa statut.
2. Uchwały organów kolegialnych uczelni w sprawach należących do ich kompetencji są wiążące dla pracowników, doktorantów i studentów.
3. Od uchwał organów kolegialnych służy odwołanie do organu wskazanego w statucie uczelni.



4. Organ, o którym mowa w ust. 3, do którego służy odwołanie uchyla uchwałę organów, o których mowa ust. 3, sprzeczną z ustawą, statutem, uchwałą najwyższego organu kolegiálnego uczelni, regulaminami i innymi przepisami wewnętrznymi uczelni lub naruszającą ważny interes uczelni.”;

25) art. 70 otrzymuje brzmienie:

„Art. 70. 1. Kompetencje jednoosobowych organów uczelni określa statut.

2. Od decyzji jednoosobowych organów uczelni służy odwołanie do rektora, chyba że statut uczelni stanowi inaczej.

3. Decyzję organów, o których mowa w ust. 1, uchyla się, jeżeli jest sprzeczna z ustawą, statutem, uchwałą senatu lub najwyższego organu kolegiálnego uczelni niepublicznej, uchwałami, regulaminami lub innymi przepisami wewnętrznymi uczelni lub naruszającą ważny interes uczelni.”;

26) w art. 76:

a) ust. 1-3 otrzymują brzmienie:

„1. W uczelni publicznej organ jednoosobowy lub jego zastępcy są powoływani w drodze wyborów albo w drodze konkursu.

2. Warunkiem pełnienia funkcji organu jednoosobowego lub jego zastępcy jest zatrudnienie w uczelni jako podstawowym miejscu pracy.

3. Sposób powoływania i odwoływania organów, o których mowa w ust. 1, liczbę zastępców, szczegółowe wymagania kwalifikacyjne oraz warunki, zasady i tryb przeprowadzania konkursu określa statut.”,

b) uchyla się ust. 5,

c) ust. 6 otrzymuje brzmienie:

„6. Jeżeli statut przewiduje powoływanie innych niż rektor jednoosobowych organów uczelni i ich zastępców, kandydatura zastępcy organu właściwego do spraw studenckich wymaga zgody organu samorządu studenckiego lub organu samorządu doktorantów, wskazanego w regulaminie samorządu studenckiego i samorządu doktorantów. Jeżeli samorząd studencki i samorząd doktorantów nie zajmą stanowiska w tej sprawie w terminie siedmiu dni, kandydaturę uważa się za przyjętą.”,

d) w art. 77 ust. 1 i 2 otrzymują brzmienie:



- „1. Kadencja kolegialnych i jednoosobowych organów uczelni publicznej trwa cztery lata i rozpoczyna się w dniu 1 września w roku wyborów, a kończy w dniu 31 sierpnia w roku, w którym upływa kadencja.
2. W uczelni publicznej rektor i prorektor, nie mogą być powołani do pełnienia tej samej funkcji na więcej niż dwie następujące po sobie kadencje.”,
- 27) art. 84 otrzymuje brzmienie:
- „Art. 84. W uczelni mogą być tworzone jednostki organizacyjne. Rodzaje, warunki i tryb tworzenia, likwidacji i przekształcania tych jednostek określa statut.”;
- 28) w 84a:
- a) ust. 1 pkt 1 otrzymuje brzmienie:
- „1) uczelnia lub jednostka organizacyjna działająca w jej strukturze;”,
- b) w ust. 2 wprowadzenie do wyliczenia otrzymuje brzmienie:
2. Warunkami ubiegania się o nadanie statusu KNOW przez uczelnię lub jednostkę organizacyjną uczelni są:”,
- c) w ust. 2 pkt 3 otrzymuje brzmienie:
- „3) każda jednostka organizacyjna uczelni wchodząca w skład centrum naukowego, o którym mowa w ust. 1 pkt 3;”;
- 29) w art. 85 ust.1 otrzymuje brzmienie:
- „1. Uczelnia w celu realizacji zadań dydaktycznych może utworzyć poza swoją siedzibą zamiejscową jednostkę organizacyjną w formie filii.”;
- 30) w art. 94 w ust. 1 pkt 8 otrzymuje brzmienie:
- „8) zadania związane ze świadczeniami zdrowotnymi, wykonywanymi w ramach kształcenia studentów studiów stacjonarnych w uczelni medycznej lub innej uczelni publicznej, w której prowadzone jest kształcenie na kierunkach medycznych pod bezpośrednim nadzorem nauczycieli akademickich posiadających kwalifikacje do wykonywania zawodu medycznego właściwego ze względu na treści kształcenia;”;
- 31) w art. 94b:
- a) w ust. 1:
- pkt 2 otrzymuje brzmienie:

„2) dofinansowanie uczelni prowadzących kierunek studiów, który uzyskał ocenę wyróżniającą Komisji w ramach oceny programowej;”;

– w pkt 4 lit. b otrzymuje brzmienie:

„b) kierunek studiów prowadzony w uczelni uzyskał ocenę negatywną Komisji w ramach oceny programowej;”;

b) ust. 1a otrzymuje brzmienie:

„1a. Dotacja, o której mowa w ust. 1, może być także przeznaczona na dofinansowanie wdrażania systemów poprawy jakości kształcenia oraz Krajowych Ram Kwalifikacji.”;

32) art. 96a otrzymuje brzmienie:

„Art. 96a. Minister właściwy do spraw szkolnictwa wyższego określi, w drodze rozporządzenia, sposób podziału i tryb przekazywania podmiotowej dotacji na dofinansowanie zadań projakościowych, o których mowa w art. 94b ust. 1 pkt 1, 2 i 5 oraz ust. 1a, biorąc pod uwagę:

- 1) w zakresie zadań, o których mowa w art. 94b ust. 1 pkt 1 – możliwość ich dofinansowania przez okres posiadania statusu KNOW, uwzględniając dane o liczbie nauczycieli akademickich, a w jednostkach naukowych – pracowników naukowych, a także uczestników stacjonarnych studiów doktoranckich i studentów studiów stacjonarnych w jednostkach organizacyjnych posiadających status KNOW,
- 2) w zakresie zadań, o których mowa w art. 94b ust. 1 pkt 2 – możliwość dofinansowania uczelni przez okres trzech lat, uwzględniając dane o liczbie nauczycieli akademickich, studentów studiów stacjonarnych i uczestników stacjonarnych studiów doktoranckich w uczelni prowadzącej kierunek studiów, który uzyskał ocenę wyróżniającą Komisji w ramach oceny programowej,
- 3) w zakresie zadań, o których mowa w art. 94b ust. 1 pkt 5 – dane o liczbie uczestników stacjonarnych studiów doktoranckich,
- 4) w zakresie zadań, o których mowa w art. 94b ust. 1a – poprawę jakości kształcenia oraz restrukturyzację organizacyjną i programową zgodną z Krajowymi Ramami Kwalifikacji

– uwzględniając jakość badań naukowych i kształcenia.”;

33) w art. 112 ust. 3 otrzymuje brzmienie:



KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI



UNIWERSYTET
WARSZAWSKI



Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY



- „3. Przepisy ust. 1 i 2 stosuje się odpowiednio do uczelni publicznych działających w zakresie nauk weterynaryjnych.”;
- 34) w art. 112a ust. 1 i 2 otrzymują brzmienie:
- „Art. 112a. 1. Nauczyciel akademicki składa w uczelni oświadczenie, w którym upoważnia wybraną uczelnię, do zaliczania go do minimum kadrowego jednego kierunku jednolitych studiów magisterskich albo jednego kierunku studiów pierwszego stopnia oraz drugiego stopnia albo jednego kierunku studiów tylko pierwszego stopnia albo jednego kierunku studiów tylko drugiego stopnia.
2. Nauczyciel akademicki może dodatkowo złożyć w tej samej uczelni albo w innej uczelni co najwyżej jedno oświadczenie, upoważniające do zaliczenia go do minimum kadrowego jednego kierunku studiów pierwszego stopnia.”;
- 35) w art. 127 ust. 5 otrzymuje brzmienie:
- „5. Stosunek pracy mianowanego nauczyciela akademickiego pełniącego funkcję prorektora, z końcem roku akademickiego, w którym ukończył on 67. rok życia, a w przypadku mianowanego nauczyciela akademickiego posiadającego tytuł naukowy profesora z końcem roku akademickiego, w którym ukończył on 70. rok życia, przekształca się – na czas pozostały do zakończenia pełnienia tej funkcji – w stosunek pracy na podstawie umowy o pracę.”;
- 36) w art. 129 ust. 12 zdanie drugie otrzymuje brzmienie:
- „W zawiadomieniu wskazuje się nową uczelnię lub instytut, w którym nauczyciel akademicki podjął dodatkowe zatrudnienie.”;
- 37) w art. 167b w ust. 2 pkt 5 otrzymuje brzmienie:
- „5) nazwę jednostki organizacyjnej uczelni;”;
- 38) w art. 168 ust. 2 otrzymuje brzmienie:
- „2. Przedmiotem porozumienia może być prowadzenie studiów na kierunku i poziomie kształcenia, w którym uczelnia polska będąca stroną porozumienia ma uprawnienia do prowadzenia studiów na poziomie kształcenia nie niższym niż poziom określony w porozumieniu.”;
- 39) w art. 169:



- a) ust. 10 i 11 otrzymują brzmienie:
- „10. Rekrutację przeprowadzają komisje rekrutacyjne powołane przez organ wskazany w statucie.”;
11. Komisji rekrutacyjnej nie powołuje się w przypadku gdy wstęp na studia jest wolny. Decyzje w sprawie przyjęcia na studia podejmuje w takim przypadku organ wskazany w statucie.”,
- b) ust. 13 otrzymuje brzmienie:
- „13. Od decyzji organu wskazanego w statucie służy odwołanie do rektora, w terminie czternastu dni od dnia doręczenia decyzji.”;
- 40) w art. 170e ust. 1 otrzymuje brzmienie:
- Art. 170e. 1. Do potwierdzania efektów uczenia się na danym kierunku, poziomie i profilu kształcenia jest uprawniona uczelnia posiadająca co najmniej pozytywną ocenę programową na tym kierunku, poziomie i profilu kształcenia, a w przypadku nieprzeprowadzenia oceny na tym kierunku studiów –uczelnia posiadająca uprawnienie do nadawania stopnia naukowego doktora w zakresie obszaru kształcenia i dziedziny, do których jest przyporządkowany ten kierunek studiów.”;
- 41) art. 171 otrzymuje brzmienie:
- „Art. 171.1. Student może studiować według indywidualnego programu studiów, w tym planu studiów, na zasadach ustalonych przez organ wskazany w statucie.
2. Student może przenieść się z innej uczelni, w tym także zagranicznej, za zgodą organu wskazanego w statucie uczelni przyjmującej, wyrażoną w drodze decyzji, jeżeli wypełnił wszystkie obowiązki wynikające z przepisów obowiązujących w uczelni, którą opuszcza.”;
- 42) w art. 175:
- a) ust. 1 otrzymuje brzmienie:
- „1. Świadczenia, o których mowa w art. 173 ust. 1 pkt 1–2 i 8, są przyznawane na wniosek studenta przez organ wskazany w statucie.”;
- b) ust. 3 i 4 otrzymują brzmienie:
- „3. Od decyzji w sprawie stypendium socjalnego, stypendium specjalnego dla osób niepełnosprawnych oraz zapomogi studentowi przysługuje odwo-



łanie do rektora, składane w terminie czternastu dni od dnia otrzymania decyzji. W przypadku decyzji rektora w sprawie stypendium dla najlepszych studentów przysługuje wniosek o ponowne rozpatrzenie sprawy.

4. Na wniosek właściwego organu samorządu studenckiego rektor przekazuje uprawnienia w zakresie przyznawania stypendium socjalnego, stypendium specjalnego dla osób niepełnosprawnych, zapomogi oraz stypendium rektora dla najlepszych studentów odpowiednio komisji stypendialnej lub odwoławczej komisji stypendialnej.”;

43) uchyla się art. 176;

44) w art. 177:

a) ust. 1 otrzymuje brzmienie:

„1. Komisję stypendialną i odwoławczą komisję stypendialną, o których mowa w art. 175 ust. 4, powołuje odpowiednio organ wskazany w statucie lub rektor spośród pracowników uczelni oraz studentów delegowanych przez właściwy organ samorządu studenckiego.”;

b) ust. 5 i 6 otrzymują brzmienie:

„5. Nadzór nad działalnością komisji stypendialnej i odwoławczej komisji stypendialnej, o których mowa w art. 175 ust. 4, sprawują odpowiednio organ wskazany statucie lub rektor.

6. W ramach nadzoru, o którym mowa w ust. 5, odpowiednio organ wskazany w statucie lub rektor może uchylić decyzję komisji stypendialnej lub odwoławczej komisji stypendialnej niezgodną z przepisami ustawy lub regulaminem, o którym mowa w art. 186 ust. 1.”;

45) w art. 178 ust. 1 otrzymuje brzmienie:

„1. Stypendia ministra za wybitne osiągnięcia przyznaje studentom minister właściwy do spraw szkolnictwa wyższego na wniosek rektora uczelni zaopiniowany przez senat uczelni.”;

46) w art. 179 ust. 8 i 9 otrzymują brzmienie:

„8. W uzasadnionych przypadkach rektor, organ wskazany w statucie albo komisja stypendialna lub odwoławcza komisja stypendialna, o których mowa w art. 175 ust. 4, mogą zażądać doręczenia zaświadczenia z ośrodka pomocy społecznej o sytuacji dochodowej i majątkowej studenta i rodziny



studenta i uwzględnić tę sytuację przy ocenie spełnienia przez studenta kryterium, o którym mowa w ust. 1.”.

- 48) w art. 190 ust. 1 i 2 wyrazy „kierownik podstawowej jednostki organizacyjnej” zastępuje się wyrazami „organ jednoosobowy wskazany w statucie uczelni”.

Art. 2. W ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki wprowadza się następujące zmiany:

- 1) w art. 1:
 - a) w ust. 1 skreśla się wyrazy „w zakresie danej dyscypliny naukowej”
 - b) w ust. 2 skreśla się wyrazy „w zakresie danej dyscypliny artystycznej”
- 2) w art. 3:
 - a) w ust. 1 skreśla się wyrazy „oraz dyscypliny naukowe i artystyczne”
 - b) ust. 2 skreśla się.
- 3) art. 4 pkt 3 otrzymuje brzmienie: „
 - 3) „jednostce organizacyjnej” bez bliższego określenia – rozumie się przez to uczelnię lub jej jednostkę organizacyjną wskazaną w statucie, instytut naukowy Polskiej Akademii Nauk, instytut badawczy albo międzynarodowy instytut naukowy utworzony na podstawie odrębnych przepisów, działający na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;”.

Art. 3 Ustawa wchodzi w życie ...

Projekt systemowy „Strategia wprowadzania i oceny międzyobszarowych studiów i badań w uczelniach w kontekście reform szkolnictwa w Polsce”

Zadanie 5: Opracowanie koncepcji rozwiązań systemowych w zakresie miejsca i roli studiów międzyobszarowych w systemie szkolnictwa wyższego

Jerzy Wilkin

Zasady finansowania studiów i badań międzyobszarowych w uczelniach wyższych

Uwagi wstępne

Zanim przejdę do rozważań związanych z finansowaniem studiów i badań międzyobszarowych, niezbędne wydaje mi się umieszczenie tej problematyki w szerszym kontekście funkcjonowania szkolnictwa wyższego i nauki w Polsce. Z tego kontekstu wynikają bowiem najważniejsze wskazówki dla kształtowania pożądanego modelu kształcenia na poziomie wyższym, zwłaszcza na polskich uniwersytetach.

W ostatnich kilku latach w środowisku szkół wyższych i instytucji związanych z kształceniem i rozwojem badań trwa dość ożywiona dyskusja nad pożądanym systemem instytucjonalnym i zasadami funkcjonowania, zarówno szkolnictwa wyższego, jak i nauki. Ta dyskusja zaowocowała kilkoma ważnymi dokumentami programowymi i szeregiem ustaw oraz rozporządzeń dotyczących wyżej wymienionych zagadnień. Najważniejsze z nich to dwa dokumenty strategiczne, przygotowane przez grupy ekspertów: „Strategia rozwoju szkolnictwa wyższego: 2010–2020. Projekt środowiskowy”, przygotowana przez Fundację Rektorów Polskich (FRP), Konferencję Rektorów Akademickich Szkół Wyższych (KRASP) i Konfe-

rencję Rektorów Zawodowych Szkół Polskich (KRZaSP) w 2009 r.¹ oraz „Strategia rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce do 2020 roku”, przygotowana przez Ernst&Young i Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, na zlecenie Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. W 2010 r. uchwalony został pakiet ustaw (6 ustaw) regulujących funkcjonowanie szkolnictwa wyższego i nauki wraz z towarzyszącymi im rozporządzeniami. Większość z nich poddana została w późniejszym okresie różnym nowelizacjom. W 2015 r. KRASP i FRP opublikowały czterotomowe opracowanie pt. „Program rozwoju szkolnictwa wyższego do 2020 r.”, będące najwszechstronniejszym dokumentem strategicznym i opracowaniem eksperckim, jakie powstały w ubiegłych kilku latach w naszym kraju na temat rozwoju szkolnictwa wyższego².

Tuż pod koniec kadencji obecnego rządu Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego opublikowało „Program rozwoju szkolnictwa wyższego i nauki” (wrzesień 2015 r.).

Okres 2014–2015 obfitował w dość liczne inicjatywy społeczne związane z poprawą sytuacji szkół wyższych i badań naukowych w Polsce. Zaliczyć do nich należy ruch „Obywatele Nauki” czy „Komitet Kryzysowy Humanistyki Polskiej”. Ważne znaczenie dla upowszechnienia i przedyskutowania problemów środowiska akademickiego miała zorganizowana w SGH w dniu 24 czerwca przez MNiSW „Debata o przyszłości szkolnictwa i nauki” z udziałem około 400 przedstawicieli szkół wyższych i instytutów badawczych oraz organizacji działających w tym środowisku. Od wielu lat dużą aktywność w dziedzinie analiz sytuacji szkolnictwa wyższego i propozycji reform poprawiających tę sytuację wykazuje Konferencja Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP).

Duże znaczenie miało wdrożenie systemu kompleksowej, parametrycznej oceny jednostek naukowych, dokonane przez Komitet Ewaluacji Jednostek Naukowych (tzw. kategoryzacja jednostek naukowych) i wynikające z tego skutki dla finansowania nauki, zarówno w szkołach wyższych, jak i instytutach naukowych. Dla wielu jednostek naukowych, w tym zwłaszcza instytutów PAN, dużym rozczarowaniem było otrzymanie w 2015 r. mniejszych środków na działalność naukową, niż w latach poprzednich, mimo uzyskania wysokiej oceny i wysokiej kategorii (np. A) w ramach wyżej wymienionej oceny dokonanej przez KEJN. Ta sytuacja jest głównie rezultatem zbyt niskiego finansowania badań naukowych w Polsce.

¹ Uzupelnienie ww. dokumentu strategicznego był obszerny raport *Polskie szkolnictwo wyższe. Stan, uwarunkowania i perspektywy*. Raport ten, podobnie jak i *Strategia...*, został opublikowany przez Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.

² Cztery tomy tego dokumentu to: *Misja społeczna uniwersytetu w XXI wieku*, *Diagnoza szkolnictwa wyższego*, *Finansowanie szkół wyższych ze środków publicznych* oraz *Deregulacja w systemie szkolnictwa wyższego*.

Zarówno zgromadzony dorobek o charakterze diagnostyczno-analitycznym, jak i liczne dokumenty programowo-strategiczne, z których część wymieniono powyżej, wypracowane przez środowisko naukowe, pozwalają na przeprowadzenie reform wydatnie poprawiających warunki funkcjonowania i rozwoju szkół wyższych oraz jednostek badawczych w Polsce. Niezbędnym warunkiem uzupełniającym te reformy powinno być zwiększenie funduszy służących finansowaniu szkolnictwa wyższego i nauki w naszym kraju. Wynika to między innymi z konieczności poprawy jakości kształcenia na poziomie wyższym (przejścia od fazy ilościowej – masowości kształcenia, co miało miejsce w ubiegłym 25-leciu – do fazy jakościowej) i zwiększenia roli nauki w rozwoju kraju. To niezbędne przejście wymaga bardziej wyrafinowanych i kosztowniejszych niż dotychczas instrumentów i rozwiązań instytucjonalnych.

Studia i badania międzyobszarowe i interdyscyplinarne – znaczenie i potrzeby w tym zakresie

Moje rozważania dotyczą przede wszystkim uczelni typu uniwersyteckiego, a zwłaszcza tzw. uniwersytetów badawczych. Do największych tradycji i zalet uniwersytetów należy kształcenie studentów w sposób wszechstronny i wyposażanie ich w kwalifikacje intelektualne i wiedzę o szerokim profilu. Interdyscyplinarność jest wkomponowana w naturę uniwersytetu, jako instytucji kształcenia studentów. Jednakże ewolucja uniwersytetów w naszym kraju powodowała odchodzenie od tego tradycyjnego, uniwersyteckiego modelu kształcenia. Student uniwersytetu, stał się *de facto*, studentem konkretnego wydziału i kierunku studiów. Na danym wydziale realizował i realizuje większość (80–90%) programu studiów, a jego profil kształcenia został podporządkowany idei kształcenia zawodowego. Jedną z przyczyn tego zjawiska stał się system finansowania uczelni i wydziałów, uzależniony w głównej mierze od liczby studentów, skutkujący „zamykaniem się wydziałów” i ograniczaniem zajęć, z których korzystają studenci danego wydziału na innych wydziałach. Wyłomem w tej niekorzystnej tendencji stały się studia międzywydziałowe, jak Międzywydziałowe Indywidualne Studia Humanistyczne, czy Międzywydziałowe Indywidualne Studia Matematyczno-Przyrodnicze na UW, przekształcone niedawno w studia międzyobszarowe³. Studia te cieszą się dużą popularnością, a poziom kształcenia tam oferowany jest oceniany wysoko. Często mówi się o nich,

³ Podział na obszary wiedzy, dziedziny nauki i dyscypliny naukowe reguluje Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 8 sierpnia 2011 r.

że są studiami elitarnymi. Ten wzorzec kształcenia uniwersyteckiego został przejęty przez wiele innych uczelni w Polsce. Powinien stać się on dominującym wzorcem kształcenia na uniwersytetach i innych uczelniach typu akademickiego. Jego upowszechnianie natrafia jednak na wiele trudności, w tym związanych z systemem finansowania uczelni.

Na równie dużo trudności natrafia również prowadzenie badań interdyscyplinarnych czy transdyscyplinarnych, chociaż zwiększa się przekonanie, że od tych badań zależy w dużym stopniu nie tylko postęp badań (w tym przesuwanie granic nauki i poznania – *research frontiers*), ale też rozwiązanie wielu problemów ekonomicznych i społecznych.

Główne bariery rozwoju studiów międzyobszarowych i badań interdyscyplinarnych

W ubiegłych 2-3 dekadach następowało wzmocnienie samodzielności programowej, organizacyjnej i finansowej podstawowych jednostek uczelni, jakimi są wydziały. Tę względną autonomię w ramach uczelni wydziały wykorzystywały do realizacji własnych interesów, w tym powiększania liczby studentów, rozwoju kadry naukowej i pozyskiwania środków na badania i rozwój wydziału. Konkurencja w sferze szkolnictwa wyższego i badań naukowych przeniosła się częściowo z konkurencji między uczelniami do konkurencji wewnątrz uczelni. Miało to dobre i złe strony.

Nastąpiło wcześniej wspomniane zjawisko zamykania się, czy wręcz zatrząskiwania się wydziałów i osłabienie związków dydaktycznych oraz badawczych z innymi wydziałami uczelni. Zmniejszanie się liczby studentów, zwłaszcza studiów niestacjonarnych, będące głównie wynikiem procesów demograficznych, pogłębił ten proces. Potrzeba zapewnienia pensum dydaktycznego dla kadry naukowej wydziału, zachęcała do ograniczenia udziału nauczycieli akademickich z innych wydziałów, w procesie kształcenia studentów danego wydziału. Wydziały uniwersytetów, a także innych uczelni, stały się samowystarczalne pod względem dydaktycznym i badawczym. Reszta uniwersytetu stała się im praktycznie niepotrzebna. To zjawisko podważa tradycyjną ideę uniwersytetu i uważam je za groźne zarówno dla przyszłości uniwersytetu, jak i dla profilu i jakości kształcenia uniwersyteckiego.

Algorytm podziału środków między wydziały uczelni i kierunki studiów bierze pod uwagę między innymi tzw. kosztochłonność poszczególnych kierunków studiów. Wskaźniki kosztochłonności wynoszą od 1 do 3, a podstawy ich wyliczenia budzą wiele kontrowersji. Studia międzyobszarowe polegają na wyborze zajęć z różnych obszarów nauki, dziedzin

i dyscyplin naukowych, a więc posiadających różne wskaźniki kosztochłonności. Przypisanie studiom międzyobszarowym czy międzykierunkowym określonego wskaźnika kosztochłonności nie jest proste, bowiem studenci na tego typu studiach mają dużą swobodę konstruowania swojego programu studiów i doboru przedmiotów (zasada studiów indywidualnych).

Mimo uznanego znaczenia badań interdyscyplinarnych w rozwoju nauki i rozwiązywaniu problemów praktycznych i deklarowanej gotowości wsparcia, tego typu badania mają duże trudności w pozyskiwaniu grantów, zarówno z Narodowego Centrum Nauki, jak i Narodowego Centrum Badań i Rozwoju. Struktura organizacyjna tych centrów, dobór recenzentów i kryteria oceny nie sprzyjają badaczom starającym się o środki na badania interdyscyplinarne.

Naukowcy realizujący badania interdyscyplinarne czy transdyscyplinarne natrafiają na trudności w uzyskiwaniu stopni naukowych. Centralna Komisja do Spraw Stopni i Tytułów ma strukturę dostosowaną do podziału na dziedziny i dyscypliny, a kryteria oceny prac zdominowane są przez te jakie dominują w poszczególnych dyscyplinach nauki. To w wielu przypadkach zniechęca do podejmowania badań interdyscyplinarnych, a system przyznawania grantów dodatkowo wzmacnia tę niekorzystną sytuację.

Zasady finansowania studiów międzyobszarowych i badań interdyscyplinarnych na uczelniach wyższych – propozycje rozwiązań

Odpowiednie finansowanie tego rodzaju studiów i badań zależy w dużym stopniu od ogólnych rozwiązań w zakresie systemu finansowego szkolnictwa wyższego i nauki. Propozycje w tym zakresie sformułowaliśmy w raporcie „Program rozwoju szkolnictwa wyższego do 2020 r. Część IV: Finansowanie szkół wyższych ze środków publicznych” (pod red. J. Wilkina, KRASP i FRP, Warszawa 2015). Oto niektóre z nich:

- Niezbędne i uzasadnione jest wdrożenie zasady przeznaczania 1% PKB na szkolnictwo wyższe, co było jednym z najważniejszych postulatów tzw. „środowiskowej” Strategii Rozwoju Szkolnictwa Wyższego w Polsce (obecnie wskaźnik ten wynosi 0,86% PKB). Zapewni to względną stabilność i przewidywalność publicznego finansowania szkół wyższych. Jest to też warunkiem realizacji zasad *financial sustainability* szkolnictwa wyższego.
- Należy uznać za szkodliwy, a także utopijny, pogląd, że nowe, prywatne źródła finansowania będą się stawać substytutem dla finansowania publicznego szkół wyż-

szych. W Unii Europejskiej 73% przychodów szkół wyższych pochodzi ze środków publicznych, a zaledwie 9% z opłat studentów.

- W algorytmie finansowania dotyczącym tak zwanej stacjonarnej dotacji budżetowej dla uczelni publicznej, niezależnie od potrzeb jej modyfikacji, powinien być wbudowany mechanizm przeciwdziałający spadkowi poziomu tego finansowania w związku ze spadkiem liczby studentów stacjonarnych.
- Niezbędne jest utrzymanie spójności procedur alokacji środków na szkolnictwo wyższe z kryteriami i wskaźnikami stosowanymi w systemach akredytacji programów kształcenia, ram kwalifikacji oraz oceny jednostek badawczych i indywidualnych osiągnięć nauczycieli akademickich.
- Uczelnie wyższe, a szczególnie uczelnie badawcze, powinny mieć pełną swobodę w formułowaniu priorytetów i kształtowaniu struktury wydatków, w ramach przyznanej im dotacji podstawowej. Jest to też zgodne z ideą autonomii uczelni.
- System finansowania szkolnictwa wyższego wymaga znacznej deregulacji; w tej chwili jest on nadmiernie zbiurokratyzowany.
- Obserwowana w wielu krajach europejskich tendencja do wzrostu stosowania różnych mechanizmów efektywnościowych w finansowaniu publicznych szkół wyższych (*performance-based financing*) musi być traktowana jako naturalna i nieunikniona, w warunkach dążenia do większej dyscypliny i zrównoważenia finansów publicznych, a także zapewnienia większej efektywności kształcenia.
- Pożądane jest wprowadzanie do krajowych systemów finansowania edukacji rozwiązań bardziej konkurencyjnych poprzez mechanizmy finansowania celowego, finansowania jakości kształcenia, czy finansowania projektowego.
- W konkurencji o część środków publicznych służących finansowaniu szkolnictwa wyższego mogą uczestniczyć też uczelnie niepubliczne.
- Kształcenie, podobnie jak prowadzenie badań, aby były efektywne i sprzyjały osiągnięciu wysokiej jakości rezultatów, wymagają zapewnienia stabilnego finansowania, przynajmniej w perspektywie trzyletniej. Przejście do wieloletniego budżetowania w tym zakresie uważamy za konieczne.
- Ważnym celem reformowania systemu funkcjonowania szkolnictwa wyższego, w tym jego finansowania, jest wzmocnienie pozycji, znaczenia i możliwości rozwoju tzw. uniwersytetów (uczelni) badawczych.

- Niezbędne są inicjatywy nakierowane na osiągnięcie wysokiej jakości kształcenia (odpowiednik edukacyjny: *Research Excellence Initiatives* – zarys tego projektu przedstawiamy w aneksie) i rozwijanie centrów doskonałości kształcenia na poziomie wyższym (*Centres of Excellence*). Wymaga to jednak stworzenia sposobu wyłaniania takich programów i jednostek, a także zapewnienia im właściwego sposobu finansowania.
- Niezbędne jest utrzymanie zmodyfikowanego algorytmu rozdziału środków na finansowanie publicznych szkół wyższych. Zapewnia to przejrzystość i przewidywalność środków służących funkcjonowaniu i rozwojowi uczelni. Częścią tego mechanizmu jest przyjęcie normatywnych wskaźników tzw. kosztochłonności różnych kierunków studiów.
- Algorytm ten wymaga uproszczenia w porównaniu z obecnie stosowanym w Polsce, ale uwzględniać też powinien większe zróżnicowanie dotacji między poszczególne uczelnie, ze względu na kryteria jakościowe i efektywnościowe, w tym potrzebę zwiększonego finansowania uczelni badawczych.
- Niezależnie od algorytmicznego systemu rozdziału środków przeznaczonych na finansowanie szkół wyższych, niezbędne jest uwzględnienie możliwości negocjacji pomiędzy dysponentem środków publicznych a uczelniami, odnośnie alokowanych funduszy na realizację zadań edukacyjnych i badawczych.

Studia międzykierunkowe czy międzyobszarowe są traktowane – i słusznie – jako stosunkowo elitarna forma kształcenia. Wymagania wobec studentów podejmujących tego typu studia są wyższe od przeciętnych, począwszy od etapu rekrutacji, poprzez kolejne lata studiów, na pracach dyplomowych kończąc. Takie rodzaje studiów oferowane są na ogół na uniwersytetach, a zwłaszcza uniwersytetach badawczych, łączących wysoki poziom kształcenia z wysokim poziomem badań naukowych. Tego typu uczelnie powinny uzyskiwać znacznie wyższe środki na realizację zarówno kształcenia, jak i badań. Jest to jeden z w/w postulatów, którego zasadność potwierdzają doświadczenia krajów, które mają sukcesy zarówno w sferze kształcenia, jak i realizacji badań.

Ułatwieniu w realizacji studiów międzyobszarowych sprzyjać powinna realizacja postulatu zawartego w dokumencie MNiSW: „Program rozwoju szkolnictwa wyższego i nauki na lata 2015–2020” z września 2015 r. o następującej treści: „Ważnym elementem reform powinno być **uczynienie jednostką podstawową uczelni, a nie wydziału**. W obecnych ra-

mach prawnych uczelnie są raczej federacjami wydziałów będących podmiotami oceny, akredytacji, uprawnień do nadawania stopni. Zmiany, wsparte mechanizmami finansowania, powinny prowadzić do zwiększenia interdyscyplinarności i elastyczności konstruowania ścieżek kształcenia, do przełamywania wzajemnej izolacji wydziałów oraz optymalnego wykorzystania zasobów uczelni.” (s. 7).

Wdrożenie powyższej zasady nie powinno osłabić mechanizmów konkurencji między wydziałami w dążeniu do pozyskiwania środków na badania i realizacji wysokiej jakości studiów, przyciągających studentów o wysokich walorach intelektualnych i motywacyjnych.

Zakładając, że nadal stosowany będzie algorytm alokacji środków publicznych między uczelnie, wykorzystujący także wskaźniki kosztochłonności kierunków studiów, studia międzyobszarowe powinny mieć wskaźnik o 0,5 wyższy niż średnia z kosztochłonności kierunków z których korzysta student studiów międzyobszarowych. Uzasadnieniem takiego rozwiązania jest między innymi to, że takie studia są nie tylko trudniejsze dla studenta, bowiem wymagające większego nakładu pracy, ale także związane są z koniecznością zapewnienia zindywidualizowanej opieki nauczyciela akademickiego (tutora), przez cały okres studiów. Realizacja tej zasady ułatwiałaby wybór tutorów przez studentów studiów międzyobszarowych, wywodzących się z różnych wydziałów i zapewnienie im odpowiedniego wynagrodzenia.

Nie rozwiązaniem problemem studiów interdyscyplinarnych, czy międzyobszarowych, jest realizacja studiów III stopnia, a więc studiów doktoranckich. Profil studiów doktoranckich jest obecnie na ogół wiernym odbiciem uprawnień akademickich, jakie przyznawane są wydziałom czy instytutom badawczym, a te odpowiadają poszczególnym dyscyplinom naukowym. Nie należą do rzadkości przypadki nie uznawania wartościowych rozpraw doktorskich czy habilitacyjnych, tylko dlatego, że ich pole analizy i podstawy metodologiczne obejmowały więcej niż jedną dyscyplinę naukową. Próba przełamania tej patologicznej sytuacji jest postulat sformułowany w wyżej wspomnianym dokumencie programowym MNiSW, gdzie stwierdza się, że „należy udoskonalić zasadę przyznawania uprawnień do nadawania stopnia doktora i prowadzenia studiów doktoranckich. Uprawnienia powinny być przyznawane uczelni, która wewnętrznie powinna decydować o ich organizacyjnym zapleczu (np. w postaci interdyscyplinarnych szkół doktorskich), a nie – wydziału lub instytutu. Obok minimum kadrowego warunkiem uzyskania uprawnień powinien być zakres wysokiej jakości projektów badawczych prowadzonych w uczelni oraz wyniki oceny parametrycznej w danej

dyscyplinie, gdyż to stanowi właściwe środowisko dla rozwoju doktorantów. Warunkiem przedłużenia akredytacji powinna być m.in. ocena doktoratów” (s. 13).

Wymienione wyżej postulaty i propozycje rozwiązań powinny sprzyjać upowszechnieniu i realizacji studiów międzyobszarowych i interdyscyplinarnych. Będą to jednak nadal studia o charakterze elitarnym, wymagające od studenta zwiększonego nakładu pracy, wysokich kwalifikacji intelektualnych i silnej motywacji, a ze strony uczelni, szerokiej oferty dydaktycznej, elastyczności w wyborze indywidualnego programu studiów przez studenta i zapewnienia mu odpowiedniego opiekuna naukowego. Takie studia muszą być znacznie kosztowniejsze od przeciętnych. Powinien to uwzględniać algorytm podziału środków publicznych na szkolnictwo wyższe. Studia międzyobszarowe i interdyscyplinarne muszą znaleźć miejsce na trzech etapach kształcenia wyższego: licencjackiego, magisterskiego i doktoranckiego. W niektórych uczelniach typu uniwersyteckiego dopracowano się sposobów realizacji studiów międzyobszarowych na I i II poziomie studiów. Kolejnym zadaniem pozostaje wdrożenie studiów interdyscyplinarnych na poziomie studiów doktoranckich.

Wyżej wspomniano o nowych, obiecujących propozycjach w tym zakresie. Wymaga to jednak zreformowania wielu innych składników systemu kształcenia, finansowania nauki i przyznawania stopni naukowych.

Większe niż dotychczas zróżnicowanie poziomów finansowania uczelni, poszerzenie ich autonomii, między innymi w zakresie gospodarowania przyznanymi im środkami, wydłużenie okresu finansowania (minimum 3 lata), potraktowanie uczelni, a nie wydziału, jako podstawowego podmiotu finansowania i zlikwidowanie większości barier w podejmowaniu badań interdyscyplinarnych powinny sprzyjać realizacji studiów międzyobszarowych, jako „sztandarowej” i korzystnej dla społeczeństwa formy kształcenia na poziomie wyższym.

Aneks

Finansowanie wysokiej jakości badań w świetle raportu OECD – wnioski dla sposobu finansowania uniwersytetów badawczych

W 2014 r. opublikowany został przez OECD raport zatytułowany: *Promoting Research Excellence. New Approaches to Funding* (OECD 2014). W raporcie tym podsumowano doświadczenia kilkunastu krajów w tworzeniu systemu finansowania sprzyjającego osiągnięciu wysokiej jakości badań naukowych. Te doświadczenia, związane są, co prawda, z wspieraniem działalności naukowej, mogą jednak posłużyć jako źródło inspiracji i wzór rozwiązań

praktycznych dla finansowania szkół wyższych, a zwłaszcza uniwersytetów badawczych. *Excellence*, ta cecha i hasło, powinna służyć jako wzór w działalności zarówno badawczej, jak i dydaktycznej.

W osiągnięciu bardzo wysokiej jakości badań naukowych szczególne znaczenie mają dwie inicjatywy: 1) przygotowanie i wdrożenie „programów wybitnych badań” (*research excellence initiatives – REI*) oraz 2) organizowanie centrów doskonałości (*centres of excellence – CoEs*). Wyższe wspomniane programy (REI) mają na ogół cztery podstawowe cechy: a) interdyscyplinarność, b) wspieranie współpracy między badaczami i jednostkami naukowymi, c) szerokie oddziaływanie i d) uwzględnienie wysokiego ryzyka badawczego. Do powyższych cech należy dołączyć też elastyczność działania (*flexibility*). Realizatorzy „programów wybitnych badań”, czyli centra doskonałości, mają swobodę w gospodarowaniu przyznanych im środków, zarządzaniu zasobami, zatrudnianiu badaczy itp. (*CoEs’ freedom for managing research funds is seen as crucial*). REI są programami badawczymi obliczonymi na wiele lat. Omówione w wyżej wspomnianym raporcie programy obejmują okres 4–15 lat. Okres czterech lat traktowany jest w tym przypadku jako minimalny. REI są formą publicznego (*government-level funding*) wspierania badań realizowanych przez wybrane jednostki i instytucje. Jedynym przykładem REI w Polsce, wymienionym w w/w raporcie, jest program KNOW.

System finansowania badań naukowych (ze źródeł publicznych) w większości omawianych krajów opiera się na trzech filarach: badaniach statutowych (*institutional core funding*), REI oraz grantach naukowych (*project-grant funding*). W Polsce system ten jest podobny, ale odpowiednik *Research Excellence Initiatives* występuje w postaci szczątkowej. Jest to jedną z przyczyn stosunkowo słabych osiągnięć polskiej nauki.

Gdyby odnieść wyżej opisane doświadczenia w finansowaniu wysokiej jakości badań do szkolnictwa wyższego, to w tym ostatnim również niezbędne są inicjatywy nakierowane na osiągnięcie wysokiej jakości kształcenia (odpowiednik REI) i rozwijanie centrów doskonałości kształcenia na poziomie wyższym (*Centres of Excellence*). Wymaga to jednak stworzenia sposobu wyłaniania takich programów i jednostek, a także zapewnienia im właściwego sposobu finansowania. Przypomnijmy: finansowanie to obejmuje okresy wieloletnie, daje centrom doskonałości dużą swobodę w zarządzaniu finansami i innymi zasobami będącymi w ich dyspozycji, pozwala na podejmowanie ryzykownych przedsięwzięć, ale o potencjalnie dużym znaczeniu. Do pójścia w tym kierunku, jeśli chodzi o rozwiązania instytucjonalno-

systemowe, nie zdecydowano się w naszym kraju, jak dotychczas, ani w sferze badań naukowych ani szkolnictwa wyższego.

Jerzy Wilkin

Źródło: OECD (2014): *Promoting Research Excellence. New Approaches to Funding*. OECD Publishing

Wykaz pozostałych prac powstałych w ramach realizacji Zadania 5

Bokus B., *Akademia »Artes Liberales« jako rozwiązanie wzorcowe w zakresie studiów interdyscyplinarnych prowadzonych na podstawie art. 10a ustawy*

Bucholc M., *Sposób organizacji uczelni a studia interdyscyplinarne. Problem dostępności dla studentów modułów międzyobszarowych – perspektywa organizacyjna i finansowa* [na podstawie dyskusji podczas warsztatu dyskusyjnego „Rozwiązania systemowe w zakresie miejsca i roli studiów międzyobszarowych w systemie szkolnictwa wyższego”, Warszawa, 14 marca 2014 r.]

Czetwertyńska G., *Interdyscyplinarność w standardach kształcenia i programach nauczania szkół średnich*

Dziamski Ł., Goszczyński M., Kozakoszczak J., Kuc O., Lewiński T., *Kwerendy, badanie i analiza dokumentacji oraz wywiady dotyczące rozwiązań systemowych w zakresie studiów międzyobszarowych w różnych krajach UE. Raport*

Finikov T., *Interdisciplinarity of training as a financial problem: A European perspective*

Ilski K., *Interdyscyplinarność – głos w dyskusji*

Kieniewicz J., *Interdyscyplinarność z perspektywy profesora Uniwersytetu – zagrożenia i zalety*

Konferencja „Interdyscyplinarność w uniwersytecie – reguła czy wyjątek? Wyzwania i pułapki rozwiązań systemowych” (Warszawa, 30 czerwca – 1 lipca 2015 r.), transkr. i oprac. jęz. M. Ruszpel

Kraśniewski A., *Możliwości współpracy między politechnikami i uniwersytetami w zakresie kształcenia interdyscyplinarnego i międzyobszarowego z wykorzystaniem Krajowych Ram Kwalifikacji*

Machnikowska A., *Opinia prawna w sprawie dywersyfikacji publicznych uczelni wyższych według kryterium uprawnień do prowadzenia badań naukowych, ze szczególnym uwzględnieniem implementacji międzyobszarowości w polskim systemie szkolnictwa wyższego*

Osajda K., *Interdyscyplinarne studia doktoranckie*

Pieniąż A., *Interdyscyplinarne studia doktoranckie – szansa, ale dla kogo?*

Pijanowska J., *Międzyobszarowość wewnątrz Uniwersytetu – casus współpracy Międzywydziałowych Indywidualnych Studiów Humanistycznych (Międzyobszarowych Indywidualnych Studiów Humanistycznych i Społecznych) i Międzywydziałowych Indywidualnych Studiów Matematyczno-Przyrodniczych*

Pijanowska J., *Międzyobszarowość wewnątrz Uniwersytetu Warszawskiego – casus Międzywydziałowych Studiów Ochrony Środowiska*

Skowron B., *Zjawiska interdyscyplinarne na polskich uczelniach – ich istota, bariery i trudności. Rekomendacje i propozycje działań na rzecz interdyscyplinarności*

Stępień P., *Struktura wydziałowa uniwersytetu a studia interdyscyplinarne – czynnik neutralny czy bariera rozwoju*

Stępień P., *Studia międzyobszarowe w świetle części 2. European Standards and Guidelines (w nowej wersji) jako element budowania dobrych praktyk interdyscyplinarnych (w nawiązaniu do dokumentu Natura Universitatis przedstawionego na konferencji „Interdyscyplinarność w uniwersytecie”, Warszawa, 30 czerwca – 1 lipca 2015 r.)*

Sucharski R.A., *Aspekt zarządczy studiów międzyobszarowych – propozycje rozwiązań organizacyjnych na szczeblu wydziału i uczelni*

Waśkiewicz A., *Postulowane zachęty systemowe dla łączenia badań i dydaktyki na wszystkich poziomach studiów [na podstawie dyskusji podczas warsztatu dyskusyjnego „Rozwiązania systemowe w zakresie miejsca i roli studiów międzyobszarowych w systemie szkolnictwa wyższego”, Warszawa, 14 marca 2014 r.]*

Wąsowicz M., *Interdyscyplinarność jako podstawa systemu szkolnictwa wyższego w Polsce*

Wąsowicz M., *Interdyscyplinarność jako reguła czy wyjątek – koncepcja rozwiązań systemowych (prawno-organizacyjnych i finansowych) w zakresie studiów międzyobszarowych w szkolnictwie wyższym w Polsce*

Wilczek P., *Międzyobszarowość w uczelniach europejskich – casus Holandii (Amsterdam University College)*

Wroczyńska A., *Studia międzyobszarowe w świetle części 1. European Standards and Guidelines (w nowej wersji) jako element budowania dobrych praktyk interdyscyplinarnych (w nawiązaniu do dokumentu Natura Universitatis przedstawionego na konferencji „Interdyscyplinarność w uniwersytecie”, Warszawa, 30 czerwca – 1 lipca 2015 r.)*

Wroczyńska A., *Uznawanie kompetencji nabytych poza systemem formalnym na poczet studiów międzyobszarowych – próba rozwiązania systemowego w świetle nowelizacji ustawy*

Zalewska A., *Interdyscyplinarność w ofertach programowych polskich uczelni – stan obecny*

Zalewska A., *Oczekiwania dotyczące rozwiązań systemowych ułatwiających funkcjonowanie indywidualnych studiów międzyobszarowych w Polsce (na podstawie opinii kierowników indywidualnych studiów międzyobszarowych w uczelniach w Polsce)*

Zalewska A., *Profil praktyczny w studiach międzyobszarowych – postulaty rozwiązań systemowych*